

HELMUT DE BOOR

TARİHTE EFSANEDE
VE
KAHRAMANLIK
DESTANLARINDA
ATTILÂ

Çeviren
Prof. YAŞAR ÖNEN

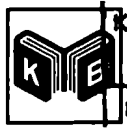

KÜLTÜR BAKANLIĞI
YAYINLARI

HELMUT DE BOOR

TARİHTE EFSANEDE
VE
KAHRAMANLIK DESTANLARINDA
ATTİLÂ

Çeviren
Prof. YAŞAR ÖNEN

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI 479
ÇAĞDAŞ TERCÜME EŞERLER DİZİSİ 4

Kapak Grafik Stüdyo S

Onay 17.6.1981 gün ve 831.0 1121 sayı.

Birinci baskı, Ağustos 1981

Baskı sayısı 5000

Efem Matbaacılık — ANKARA

Ö N S Ö Z

Orta Asya'dan koparak IV. yüzyılın sonlarına doğru Hazar Denizi'nin kuzeyinde yerleşen, daha sonra özellikle V. yüzyıldan itibaren Orta ve Batı Avrupa'ya yayılan Batı Hunları, Doğu ve Batı Roma İmparatorluklarıyla ve çeşitli Cermen kavimleriyle (Gotlar, Rugler, Burgundlar, Vandallar v.b.) savaşarak Avrupa'nın büyük bir kısmını hakimiyetleri altına aldılar. Hunlar ve onların en ünlü kralı Attila hakkında çok geniş bir literatür mevcuttur. Avrupa'yı tır tır titreten Attila hakkında ilk bilgiler, Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius tarafından elçi olarak Attila'ya gönderilen Yunan tarihçisi Priskos ile Doğu Got kralı Theoderich'in emrinde çalışan Latin asıllı tarihçi ve devlet adamı Cassiodorus ve özellikle kendisinin Got asıllı olduğunu iddia eden ve M.S. 551'de Doğu Gotların tarihini yazan Jordanes tarafından verilmiştir.

Bunun dışında savaşların eşsiz galibi Attila, yüzyıllar boyunca efsanelerin, masalların ve destanların başkahramanı olmuştur. Bizans efsanelerinde, dini tesirler altında kalınarak anlatılan menkıbelerde, kuzeyin eski İskandinav Sagalarında, ortaçağ Alman destanlarında, Macar edebiyatında birbirinden çok farklı imajlar çizilerek tanıtılmıştır.

Türkçeye çevirdiğimiz bu küçük eserde, tarihte, efsanede ve ortaçağ Alman destanlarında canlandırılan Attila, en eski kaynaklara kadar gidilerek ve mevcut bütün metinlerden faydalanılarak ele alınmakta ve bir sonuca varılmaktadır. Ayrıca Attila'nın ölümü hakkında iler sürülen çeşitli görüşler üzerinde de durulmuştur. Eserin yazarı Ord. Prof. Helmut de Boor (1891-1976) zamanımızın tanınmış Germanistlerindendir. Son görevi Batı Berlin Hür Üniversitesi Germanistik Enstitüsü Eski Alman Edebiyatı Bölümü başkanlığıydı. Eski ve ortaçağ Alman edebiyatı, özellikle kahramanlık destanları üzerine metin neşri, yorumları ve eleştirileri yanında Richard Newald ile başladıkları sekiz ciltlik «Geschichte der Deutschen Literatur von den Anfängen bis zur Gegenwart (Başlangıçtan Bugüne Kadar Alman Edebiyatı Tarihi)» adlı

bir eserle de vardır. Ayrıca İskandinav dillerinden ve eski Alman edebiyatından yeni Almancaya çeviriler de yapmıştır. Üniversitelerde ders kitabı olarak kullanılan açıklamalı Nibelungen metni 24. baskısını idrak etmiştir.

Yaptığımız bu çevirinin Alman klasiklerine yardımcı olacağını düşünürken aynı zamanda büyük Hun hükümdarını tek yanlı ve maksatlı olarak tanıtmaya çabalarını ilmi ölçüler içinde onu gerçek hüviyetiyle belirten bir cevap teşkil ettiğinin Türk okuyucuları tarafından da bilinmesinde yarar gördük.

Prof. Yaşar ÖNEN

TARİHTE, EFSANEDE VE KAHRAMANLIK DESTANLARINDA ATTİLA

Aşağıdaki satırlar, 1930/31 kışı Bern Edebiyat Derneği'nde verilen bir konferanstan kaynaklanmıştır. Baskı esnasında bazı değişiklikler, çıkarmalar ve ilaveler gerekti. Bununla beraber bu yazının, konferans havasından uzaklaşarak ilmi ağırlığını korumasına özellikle itina ettim.

Etüdün amacı tarihî değil, edebîdir. Kaynaklardan gerçek bir Attila imajı çıkartmaktan ziyade zamanların ve toplumların Attila'yı nasıl gördüklerini mukayese yolu ile belirtmek hedef alınmıştır. Hiç şüphe yok ki bir Germanist için özellikle destanların kahraman Attilası olağanüstü bir önem taşır; böyle olunca da Hun Kralı Attila'nın nasıl olup da Almanların Etzeli, İskandinavlıların Atlisi olduğu sorusu kendiliğinden ortaya çıkar. Bu soru, Etzel ve Atli'nin nereden geldiğinin, kimlerin bu tipleri yarattığının ve nihayet bu tiplerin Cermen dünyasına yayılış yollarının belirlenmesine yönelmektedir. Soruya vereceğimiz cevapta tek bir olayla değil, belki belirli bir tiplerle karşılaşacağımızı ve elde edilen sonuçların ilgi çeken bir anlam kazanacağını umarak cevaptan önce yukarıda sözü edilen soruyu dar anlamlarından çıkartıp genişletmeye çalışacağız.

Attila'nın akıl ermez tipini tarih açısından işleyenler, tabiatıyla **Nibelungen Destanı**'nın Ezelini, meselâ Orlean efsanesinin Attilası ile birleştirmenin mümkün olamayacağı anlamışlardır. Ortaçağdaki ve yeniçağın başlarındaki görüşlere gitmeye gerek duymadan XIX. yüzyılın tarih araştırmalarına işaret etmek ve bu arada Fransız A. Thierry'nin¹ geniş kapsamlı ve çok faydalanılan eserine dikkati çekmek isteriz. Thierry, halk arasında yaygınlaşmış bilgilere geniş bir bölüm ayırmıştır.

Fransız yazar, eserinde daha çok zıt görüşleri belirterek soruyu çözümlenmeye çalışmıştır: Bir tarafta Batı Roma Hristiyan dünyasının nefret ettiği Attila, öte yanda Avrupa'nın doğusundaki dinsiz-barbar âlemin hayran olduğu Attila. Yalnız Roma Hristiyan görüşünün Attilası ile doğu Avrupa âleminin Attilası arasında değil, aynı zamanda kıta Cermenlerinin Attilası ile kuzey Cermenlerinin Attilası arasında da büyük ayrılıklar vardır. Bu farklılıklar uzun yıllar Almanya'da kahramanlık destanları üzerine yapılan araştırmalarda tartışma konusu olmuştur. Öte yandan Attila imajında ayrı görüşlere sahip oldukları için her iki kültür dünyasına sorumluluk yüklemek haksızlık olur. Bu görüşlerin temsilcilerini çok sınırlı, dar yaratıcı güçlerin yönettiği iki ayrı müessese ve organizasyon içinde mütalaa etmek doğru olur. Bir tarafta kilise, öbür tarafta aristokrat Cermen soyluları. Durum böyle olunca Romalıların ve Cermenlerin kültür dünyasının ve barbar âleminin Attila imajlarından değil de, yukarıda bahsettiğimiz iki ayrı müessesenin yarattığı efsanevi ve kahraman Attila imajlarından söz etmek gerekir. Aşağı yukarı XII./XIII. yüzyıl Almanyasında olduğu gibi, her iki müessese zaman ve yer bakımından doğrudan doğruya temasa gelmişler; fakat her iki müessese de birbirine ilişmeden kendi etki alanında kalmış-

lardır. Efsanevi Attila'nın portresi her yönü ile zalim olarak çizilir. Kahramanlık destanlarının Etsel'i de efsanevi Attila'dan, az da olsa, bir şeyler alır. Dinsizliği açıkça belirlenir, yahut da tartışma konusu yapılır, hatta bazen Hun kralının Hristiyanlığı geçici olarak kabul edip sonra ayrıldığı da ortaya atılır². Fakat bu tür yaklaşımlar çok zayıf kalmıştır. İnce ruhlu ve titiz şairler kahraman Attila'yı efsanevi Attila'dan uzak tutmayı başarmışlardır.

Çok eski ve hemen hemen hiç değişmeyen bir görüşe göre Cermen edebiyatının kahraman tipini Gotlar yaratmışlardır. İster övgü, ister anlatım şeklinde olsun Cermenlerin eski edebiyatını teşkil eden ve bizim kahramanlık edebiyatı dediğimiz edebi tür ilk defa gezgin Got boyları, özellikle bu boyların aristokrat soyluları arasında doğmuştur. Doğu Cermen krallarının çevresinde toplanan soyluların yarattığı bu edebi tür, sonradan yeni şekiller alarak bütün Cermen dünyasına yayıldı. Biz, bu edebiyatı Andreas Heusler'in **Altgermanische Dichtung** (Eski Cermen Edebiyatı) adlı eserinde belirttiği şekilde anlıyoruz. Kahramanlık edebiyatının tarihî hayattan doğduğu hususunda Heuslerle aynı kanaattayız. Ancak, buradaki pragmatizmin oldukça önemsiz olduğu görüşündeyiz. Asıl önemli olan husus, tarihteki büyük şahsiyetleri savaşçı töre kavramlarının ışığı altında mütalaa etmek ve onları dürüstlüğün ideal temsilcileri ve icracıları olarak tanıtmaktır. Kahramanlık edebiyatının görevi, tarihi olayları ardarda nakletmek değildir. Bu edebiyatın asıl işi, tarihi şahsiyetlerin aksiyonlar ve felâketler karşısındaki tahammüllerinde gösterecekleri örnek davranışlarıyla kahramanlaştırmaktır. Bir edebiyatta manevi yükselişin özel bir tasvir ve üslûp kudretiyle canlandırılmasına Cermen anlayışı ile «yiğitlik» diyoruz ve bu yaratıcı yeni başarıyı Got sarayının savaşçı soylularına mal ediyoruz.

Bu edebiyatta yer alan tarihi şahsiyetler arasında Hun Kralı Attila da vardır. Bu bakımdan Got çevrelerinin Attila'yı nasıl gördüklerini anlatan ilk tarih yazarlarının verdikleri bilgileri öğrenmemiz son derece önemlidir. Bunu yaparken de kendisi Latinleşmiş bir Got olan ve Gotlar hakkındaki bilgilere yalnız geniş ölçüde vakıf olmakla kalmayıp, bunları şuurlu bir şekilde anlayıp benimseyen Jordanes'in verdiği bilgiyi ön planda dikkate almak zorundayız. Zira, Jordanes Attila devri hakkındaki gerçek bilgisini, özellikle Attila'nın çağdaşı ve Hun geleneklerinin gözlemcisi olmuş, olayları bizzat yaşamış olan Yunan Priskos'un ve Büyük Theoderich'in çalışma arkadaşı Cassidor'un eserlerinden almıştır. Jordanes şöyle yazıyor

«Dünyadaki insan soylarının çalkantısı içinde doğmuş olan, bütün ülkelerin korku duyduğu, hangi yolla bilmiyorum, kendisi hakkında yayılmış ürkütücü kanaatla bütün kitlelere korku salan adam. Gerçekten yürüyüşü kibirli idi; gözlerini durmadan oraya buraya gezdiriyordu, öyle ki, uzun bedeninin, hareket bakımından da, gücü görülüyordu; şüphesiz savaşları seviyordu, fakat eli ölçülü, anlayışı çok güçlü idi, yalvaranlara karşı yumuşak, bir kere güvenini kazananlara karşı lütüfkâr idi»³.

Bundan sonraki kişilerin dış görünüşlerini tasvir eden kısım geliyor. Burada Hun-Moğol karakteristik vasıfları çok açık bir şekilde anlatılmakta. Eserin 38. bölümünde Attila'nın Jordanes'in kendi Cermen kavimleri ve bu kavimlerin kralları hakkında neler söylediğine kısaca bir göz atalım Gepid Kralı Ardarich'in ve Doğu Got biraderler Valamer, Vidimer ve Theodemer'in Attila'nın tam güvenini kazanmış olduklarını ve Valamer ile Ardarich'i diğer prenslerin hepsinden çok daha fazla sevdiğini, onları danışma meclisine çağırıldığını anlatır. Ama daha

sonra da şunları öğreniyoruz «Geri kalan kral kalabalığı çeşitli kavimlerin önderleri tıpkı hizmetkârlar gibi, Attila'nın başıyla verdiği işaretlere ve gözünü çevirdiği yere dikkat ediyorlar —deyim yerindeyse— geri kalan krallar kalabalığının ve öbür kavimlerin önderlerinin her biri korkup ürker her hangi bir yakınmadan uzak duruyordu ya da en azından, buyruk almış olduğu için, böyle yapıyordu. Yalnız krallar kralı Attila herkesi herkesten çok düşünüyordu».

Nihayet Attila'nın güvenini kazanmış olanlara karşı takındığı tavrı da şu satırlarla anlatmaktadır «Gene de böylece, çoğu defa dendiği üzere, Hun Kralı Attila'nın kendisine olduğu gibi, imparatorluğuna canla başla hizmet etmek için gücü ellerinde tutuyorlardı. Bunların Vizigot akrabalarına karşı döğüşe izin verilmemesine mukabil, gene de efendinin baskın gücü bir yakınının öldürülmesini buyuruyorsa, yerine getirilmelidir»⁴.

Verdiğimiz şu kısa seçme alıntılar, Jordanes'in Attila'yı nasıl tanımladığını belirtmeye yeter. Got tarihçisinin tasvirlerinden kompose bir tablonun ortaya çıktığı izlenimi doğuyor. «Vir in soncussionen gentium natus = Kavimleri sarsmak için doğmuş bir insan». Jordanes, Attila'yı Batının dini efsanesinde görülen mevcut bir dünya düzenini yıkmakla tehdit eden zalim bir kişi olarak görüyor. Bu anlatışta biz de büyük kasıp kavurucunun biraz, malûm dini açıdan hareket ederek tanımlandığını seziyoruz. Gerçekten de biraz sonra daha da belirgin bir biçimde «flagellum dei» (Allah'ın gazabı) deyiminde ifadesini buluyor. Burada Cassidor'un sesini duyduğumuzu sanıyor gibiyiz.

Ancak, Got tarihçisinin verdiği bilginin tamamı bu yönde değil. Bu bilgi daha ziyade başka bir tanımlamaya

yöneliktir : «Yalvaranlara karşı yumuşak, bir defa güvenini kazanmış olanlara karşı lûtuflardı».

Böyle bir tanımlamanın Almanların Attilası'na ne kadar benzediğinden kim şüphe edebilir? O Attila ki memleketlerinden sürülen yiğitlere kucak açmıştır; Dietrich von Bern gibi kendisine güven duyarak gelenlerin en vefalı dostu olmuştur.

Ama biraz sonra karşımıza üçüncü bir Attila çıkacaktır: Milletlere hükmeden kudretli ve dehşet saçan Attila. Onun bir işareti Cermen krallarını karşısında tirit titretmekte, en kudretlileri, en güvenilirleri dahi ona karşı koymaya cesaret edememektedirler. Hatta kendilerinden vatanlarına ihanet bile istese! Bu Attila'yı ne dini efsane, ne de **Dietrich Destanı** tanır. Halbuki gerçek Attila, kudretli hükümdar Attila'dır ve bu Attila'nın yanında ikinci bir hükümdara tahammülü yoktur. Bütün krallar onun idaresi altında olmalıdır. Doğu Cermenleri ve Gotlar, gerçekte bütün dostluk ve yakınlıklarına rağmen Atilla'yı böyle kabul etmişler, böyle tanımışlardı. İşte bu durumdur ki, Cermen prenslerinin en güvenilirlerinden olan Ardarich ve Doğu Gotlarından iki kardeş, Attila'nın kudretli şahsiyeti âni ölümüyle ortadan kaybolmaz bu duruma karşı çıkmışlardır. Jordanes bu durumu belirtmektedir. Bu Attila'yı da unutmamız gerekir; gerçi o Kuzeyin Attila imajını doğrudan doğruya vermez ama bu imajı anlamamıza yardımcı olur.

Jordanes'ten aldığımız bu üç kısa pasaj, önemli üç Attila tipinin oluşturulup geliştirilmesini sağlar. Bu sözlerimizle Jordanes'in pasajlarını ilk kaynak olarak kabul ettiğimizi söylemek istemiyoruz. Aksine, sağlam bilgilere sahip, çok yönlü bir gözlemci ve derleyici olan tarihçinin daha o zaman büyük Hun kralı hakkında birbirine ben-

zemeyen görüşlerle karşı karşıya kaldığını ve bunları bağdaştırıp bir birlik sağlamaya çalıştığını belirtmek istiyoruz.

Dini açıdan bakılarak sonunda «flagellum dei» (Allah'ın gazabı) şeklinde kalıplaştırılıp formüle edilen Attila imajı Latin yazarları tarafından çok erken ele alınmıştır. Bu imaj, dinsiz ve zalim Attila ile Hristiyan İmparatorluğunun Aethiusu'nu ön savaşçısı ve koruyucusunu iki zıt tip olarak yansıtır. Tarih yazarlığından dini efsaneye geçişte Aethius'un pragmatik görüntüsü öylesine kaybolur ki, Aethius, siyasi entrikaların ağına düştüğü zaman bir yandan dostları tarafından hayranlıkla anılırken öte yandan başkaları tarafından hakir görülür, suçlanır. Efsane, tek bir olayın gerçek anlamını daha açık ve daha tipik bir şekilde verebilmek uğruna büyük siyasi ilişkileri feda eder. Ortak amaçları, Attila'yı kilisenin belirli bir temsilcisi ile karşılaştırmakta olan pek çok tarih kitabı vardır. Bu kitaplarda şeytandan bin kere kötü, Tanrı düşmanı Attila'yla Tanrı'ya çok bağlı, neredeyse bir havari olarak tanımlanan Attila karşı karşıya getirilir. Bir yanda Truva'nın, Paris'in, Orleans'in kurtuluşu, öte yandan Aquileia'nın tahrip edilmişinden Ravenna ve Roma'nın da kurtuluşlarından söz eden Galya ve İtalya savaşlarıyla ilgili önemli tarih kitapları yanında, gittikçe dallanıp budaklanan ve bölük pörçük bir hal alan İtalya ve Fransa şehirlerinin mahalli geleneklerini anlatan şehir kronikleri göze çarpar. Bu kronikler, eski efsaneleri örnek alarak Hun kralının harikalar, kahramanlıklar ve dehşetlerle dolu menkıbelerini anlatırlar⁵. Thierry, «Önemli kentlerinin bazılarının ele geçirilmiş, bazılarının kuşatılmış, hepsinin tehdit edilmiş olması kendileri için onur nedeni oldu; üstelik bunlardan eyaletler doğdu»⁶. diyor. Aynı tarihçi başka bir yerde de «nasıl ki, her antik yapı Cesar'a⁷ mal edilirse orta-

çağdan kalan her harabenin sorumlusu da Attila olurdu» demektedir. Böylece yakıp yıkan hükümdarla mamureler yaratan hükümdarı karşılaştıran etkin bir antitez meydana çıkmış oluyor.

Efsanevî Attila'nın geçirdiği değişiklikler ve farklılıklar hakkında başka bilgi verilmiyor. Thierry söyleyeceğini söylemiştir; tip aynıdır. Dini temsilci Truva'da Lupus, Orleans'ta Anianus, Paris'te Genovera, Ravenna'da Johannes, Roma'da Leo adlarını taşırlar. Hepsi de Avrupa fatihi Attila'nın yenilgi korkusu içinde tir tir titrediğini söyler ve kendisini kötülükler âleminin bir üyesi olmaya mahkûm ederler. Tanrı kudretinin ve iman gücünün temsilcisidirler. Attila kötülüğün bir parçası olarak büyük dünya haritasında yerini alır. Jesaias (14,5.) ın eski «**vîrga furoris dei**» deyimini «flagellum dei» (Tanrı'nın kırbacı) biçimine sokularak Attila için kullanılmaya başlanınca (İlk defa Isidor'un **Gotların Tarihi**'nde non. germ. hist. auct. auth. Chron. minora II, 279)⁸ bu büyük hükümdarın dogmatik mevkii kesin olarak belirlenmişti. Bu hususu üslûp bakımından da en açık bir tarzda belirten eser **Truva efsanesi**'dir. Piskopos Lupus'un «Sen kimsin?» sorusuna «Ben Allah'ın gazabıyım» cevabını verir. Mukabil cevap olarak piskopos «Ben Allah'ın gazabının darbelelerini bekleyen bir kuluyum» der. Daha sonraki kullanışlar işi biraz daha somut hale getirmiş olabilirler.

Tanrı veya azizler doğrudan işe karışırlar, bu durum Truva, Roma v.b. efsanelerde görülür⁹. Öte yandan büyük Hun kralının çehresi tamamen sırtıkan, şeytanî bir hale sokulur. Onun, mahpus prensesin mucizevî bir şekilde hamile kalması sonunda dünyaya geldiğinden bahsedilir. Ancak Attila'yı kötölemek için, daha da ileri gidilip doğan bu oğlan çocuğunun babasının köpek olduğu hatta Atti-

la'nın çehresinde köpek yüzünün hatlarının açıkça görüldüğü söylenir¹⁰.

Bu kıymetli belge ile o eski bilgi arasındaki farkı anlayabilmek için tarihi-efsanevi Attila'yı göz önünde tutmak ve onun nefretle anılan namını gölgelemek maksadıyla kendisine reva görülen küçültücü vasıfları kulaklarda duymak gerekir.

Jordanes bize Attila'nın adamlarının onun mezarı başında söyledikleri, baştan aşağı övgü dolu, bir mersiye-yi bırakmıştır: «Çok güçlü soyların efendisi Muncuk'un oğlu, kendisinde önce adı duyulmamış İskit ve Cermen krallıklarına tek başına egemen olan Hun Kralı Başbuğ Attila Roma dünyasının iki imparatorluğunu devletleri ele geçirip korkuttu ve geri kalanların ganimet yerine konulmaması konusundaki dilekler karşısında yumuşayıp yıllık vergiyi kabul etti Bolluğun gelmesiyle, bütün bu şeyleri sağladığından ötürü de, ne düşman yarasıyla, ne de erlerinin düzeniyle değil de soyunda duyulan rahat içinde yüzü tümüyle gülerek, acı nedir bilmeden öldü»¹¹.

Böyle bir mersiyeden bahsetmek suretiyle Jordanes, Attila imajına yeni ve berrak bir özellik kazandırmıştır. Jordanes'in, tamamen kusursuz olmamakla beraber, şahane bir Attila imajı çizebilmek için, Attila'yı basmakalıp değerlendiren terminolojiye ancak çok kısa olarak temas ettiğini görüyoruz. Bu Got tarihçisi, tarih alanında oldukça yalnız kalmıştır. Efsane, tarihinin dine ve Roma hayatına ait verdiği bütün bilgilere renk katmıştır. Got çevresinde yaşamış ve bu çevrede gelişmiş olan Cassidor dahi varyasında —onun Got Tarihi maalesef kaybolmuştur— eksikliklerini tamamlamış olan Jordanes'ten çok daha karanlık bir tablo çizmiştir¹². Daha sonralardan hiç söz etmeyelim. Ama ne garip bir tesadüftür ki, tam Atti-

la'nın hain bir iblis olarak tanımlandığı ve tarih kitaplarının Attila'yı menkıbeleri içine alarak dokuyup işledikleri yerde bambaşka bir Attila imajı yaşamakta idi ve bu imaj kalıcı da oldu. Frank bölgesinde Frank - kahramanlık destanlarının Attila-Etzel'i ile karşılaşılıyor¹³.

Bu devre ait Alman kahramanlık edebiyatı, Hun Kralı Attila'ya Jordanes'in eserinin bazı yerlerinde sözü edilen görüşlere tamamen benzer bir açıdan bakmaktadır. Şüphe yok ki, Almanların Attilası, asıl hüviyeti ile ancak XIII. yüzyıl kahramanlık destanlarında gün ışığına çıkmaktadır. Mesela, Nibelungenlied destanlarında olduğu gibi. Burada Hun kralı şövalyelik idealizminin faziletli bir tipidir ve şüphe yok ki, onun yabancılara ve dinsizlere tam bir şövalyelik payesi veren toleranslı hümanizmde de büyük bir payı vardır¹⁴. Bununla beraber Nibelungenlied'in ve Dietrich destanlarının Attilası'nın ilk olarak bunları yazan nesil tarafından yaratıldığını düşünmek, her tarafı buram buram şövalyelik kokan bu büyük destanların bilinmeyen öncülerinin efsanesindeki Attila'ya benzer bir Attilaları bulunduğunu kabul etmemek imkânsızdır. Eski Alman edebiyatı hakkındaki bilgimiz ne kadar az olursa olsun, gene de bu edebiyatta Attila tipini kolaylıkla bulmak mümkündür. Bu konuda güvenle dayanabileceğimiz iki döküman, VIII. yüzyıla ait Hildebrand Destanı ile X. yüzyıla ait Latince yazılmış **Waltharius** Destanıdır.

Hildebrand Destanı'nda yurdundan kovulmuş olan Dietrich, Hun hükümdarına sığınır. Buradaki Hun kralını —aşırı titizlikle metin incelendiğinde görüleceği gibi— Attila'dan başka birisi olarak göstermeye çalışan metinlerdeki zorlama gayretlerinin yanlış ve hatalı bir müdahale olduğu açıktır¹⁵. İhtiyar silahsör Hildebrand tipi ve onun oğluyla yaptığı trajik çatışmanın Got ede-

biyatına mı ait olduğu, yoksa Schneider'in iddia ettiği gibi, ilk defa Hildbrand Destanı ile ve onun içinde mi yer aldığı konusu bizim konumuz bakımından da önem taşımaz. Bununla beraber burada kazancımız şudur: Hildebrand'ın şairi Attila'nın iyilikseverliğini —«**propitius in fidem semel susceptis**»— (himayesine girenlere karşı lû-tufkârdı) diyerek peşinen kabul ediyor ve kahramanı için Attila'nın sarayını emin bir barınak olarak kabul ediyor. Eğer Hildebrandslied, kendi konusunu gezgin bir kahramanlık motifi ile bağdaştırarak yeniden işlemişse bu, o günkü ortamı gözlerimizin önüne sermek için yapılmıştır. Şairin kahramanlarını oturttuğu bu ortamda Attila'nın öteden beri devam ettirdiği ve Dietrich'in yararlandığı eski ve esaslı bir geleneği vardır. Evet, Attila bu gelenek icabı yurdundan kovulan büyük Got kralının yardımcısı olmuş, onu sarayına kabul etmiştir.

St. Gallen Manastırı öğrencisinin Waltharius Destanı giriş kısmında bizlere bütün engelleri yok ederek kavimleri birbiri ardında yere seren ve doymak bilmeyen istila hırsı ile yanıp tutuşan bir Attila portresi çiziyor. Kanaatımızca bu giriş, bizzat Ekkehart'ın kaleminden çıkmıştır ve bunun içindir ki, burada tabiatıyla St. Gallen ekolünce de meçhul olmayan Attila'ya dini açıdan bakış kendini gösterir. Bununla beraber önemli olan husus, bu istilacı tipin, efsanedeki sırtkan, insan azmanı tipiyle hiçbir benzerliği olmayışıdır ve Attila'nın Ren nehrini aşmasında efsane unsurlarına katıyen rastlanmaz. Burada karşılaştığımız Attila tipi daha çok antik üslubun tesiri altında Alman görüşünü yansıtan tiptir. Eser devam ettikçe Vergil örtüsünün altındaki gerçek Alman hüviyeti ortaya çıkar ve artık Attila, kavimlerin koruyucusu, yiğitlerin babası Etzel'dir. Cermen rehineler, onun sarayında esir olarak değil, takdir edilen, sayılan arkadaşlar,

Attila'nın saray meclisine katılan, onun savaşlarında bizzat yanı başında dövüşen yiğitler olarak yaşarlar. Jordanes'in yazdığına göre bunlar Attila'nın sarayında Doğu Cermen krallarının hayatını aynen sürdürürler. Katlanılabilecek, hatta kısmen de parlak bir hayat; fakat var oluşun yegâne gayesi ve en temiz pırıltısı eksiktir: Özgürlük. Ötekiler gibi Ekkehart'ın kahramanları da özgürlük hasreti çekerler ve bunu da sağlarlar.

Ancak bir yerde Ekkehart'ın Attilası, Jordanes'inkine ters düşer. Buradaki Attila, yumuşak, iyi niyetli ve pasiftir. Esas Walther Destanı'ndaki Attila, giriş kısmında tanıtılan Attila gibi, bütün engelleri aşarak kavimleri dize getiren Attila değildir. İşte bundan dolayıdır ki, biz eserin giriş kısmını Ekkehart'ın Alman örneğine göre değil, bizzat kendi renkleriyle çizdiği kanaatındayız. Esas Walther Destanı'nın Attilası, savaşmayı etrafındaki kahramanlara bırakır, Walther (devletin direği) canla başla savaşarak zaferler kazanır. Attila, hükümdar ve irade olarak arka planda oturup rahatına bakar, işe karışmaz. Ama Walther ve Hiltgunt'un kaçışlarından sonra öfke ve hiddetten ziyade hayal kırıklığının yarattığı şiddetli bir ye'se kapılır ve firarîlerin rahatça kaçıp gitmelerine ses çıkarmaz. Şayet elimizde bulunan fragmanlar XIII. yüzyıla ait Walther Destanı'nda firar olayının Hun nöbetçilerinin yaptığı karakol savaşı ve Rüedeger'in idaresinde yapılan takip sayesinde barışla sonuçlanmış olarak gösteriyorlarsa bu, malzemeye doymak bilmeyen destan yazarının araya birçok epizot sokmuş olmasındandır, destanın eski orjinal unsurlarından değildir. St. Gallenli destan yazarının çok güçlü, fakat antik gücünü ortaya koymayan Attilası bizim için büyük önem taşır. Yazar, X. yüzyılda ortaçağ destanındaki Etzel portresinin en önemli bir çizgisinin, ortaçağın Etzel'ini Jordanes'in

Attilası'ndan en keskin hatlarla ayıran aktif olmayan Attila'nın özelliğini bize ispat ediyor.

Gittikçe artan bir ölçüde Etzel etrafında toplanan XIII. yüzyılın kahramanlık destanına döndüğümüzde Attila'nın burada belirli bir tip halinde geliştirildiğini görürüz. Bu Attila, yalnızca etrafında kahramanlık olayları cereyan eden edebi bakımından bir merkez değil, bizzat kendisi de bu arada sükuna kavuşmuş bir hükümdar tipidir. Karakter olarak da aksiyon adamı değildir artık. Güçleri, nihayet kendilerini âtil duruma sokan nice büyükler biliyoruz. Bütünün dış edebi yapılışı ile merkezi arasında uygunluk vardır. Artus ve Karl' da iki paralel tiplerdir, onlar da merkezdirler. Her üç bütünün ruhu ve mahiyeti üç merkezin birbirinden farklı oluşları gibidir: Artus ve Tafelrunde (çevresi) - Karl ve Paladine — Etzel ve misafir kahramanlar. Bunların her biri bir bütündür. Bu bütünde çevredeki kuvvetlerin merkeze mi, yoksa merkezin çevredeki kuvvetlere mi hâkim ve müessir olduğunu sormak doğru olmaz. Bu üç kraldan Karl, çevresinde toplanan hayranlarının kendisinden ilham alarak dinsizleri Hristiyan olmaya zorlayan Haçlıların evrensel hükümdarı tipini, Artus, şövalye mükemmelliğini sosyal ve sağlam ideali için örnek bir kral tipini, Attila ise mensup oldukları topluluklardan kopup gelmiş ve onun himaye ve hizmetinde akrabalık dışında da çok vefalı bir bağlılığı ispatlamış bulunan kahraman koruyucusu olan hükümdar tipini temsil ederler. Her üçünün de görevi, var olmak ve olayların seyirini yönlendirmektir. Attila, Karl ve Antustan ne kadar bambaşka ise maiyetinde yaşayan en soylu yiğitler Dietrich ve Rüedeger de Rolant ve Turpin'den yahut da Erec ve Iwein'dan aynı ölçüde başkadırlar. Attila'nın çevresinde hâkim olan ve Waltharius'ta imâ edilen bu sâkin

kararlılık Alman Attila portresinin en önemli özelliğini teşkil eder. Onun aktif olmama gibi kusurlu haline çok defa şaşılır, hatta bazen de Burgundların kitle halinde tamamen imha edilişleri karşısında takındığı kayıtsız tavırda olduğu gibi, durumun izahı imkânsız olur.

Alinyazısını kendi seyrine bırakmıştır. Bizzat müdahale edip durumu kurtaracağı yerde aksiyonu tehlike yaratacak ölçüde Kriemhild'e bırakır. Felaket karşısında kendisi tamamen pasiftir ve Dietrich'in yardımına muhtaçtır. Her şeye rağmen çevresinde cereyan eden olaylar kahramanlık olayıdır ve başka bir şey olması da mümkün değildir zaten.

Prencip olarak bu görüş açısından bakılınca, Alman destanlarındaki muhtevanın Kuzeye has Saga biçimine bürünen Norveç adaptasyonu Thidrek efsanesindeki Attila imajı özel bir yorumlamayı gerektirir¹⁶. Bu önemli eserdeki Nibelungen tradisyonu bölgede karşılaşılan geniş ölçüdeki güçlükler yüzünden tartışma konusu olan problemlerden birini teşkil eder. Asrımızın ilk yarısında yapılan araştırmalar, Norveç adaptasyonunun temelini Heusler'in önemli kitabında «Aeltere Not» diye tanıttığı esere dayandığı hususunda herkes birleşmiştir¹⁷.

Buna karşılık adı geçen Alman destanında bulunmayan, fakat Norveç Sagasında mevcut olduğu kesin olan ikinci üçüncü derecede ilâveleri konusunda tam bir anlaşma yoktur. Burada bu meseleyi bütünü ile söz konusu etmeden önce bizim için daha önemli olan bir problemi çözmeye çalışalım: Burada Attila, aslında kahramanlığa dayanan, fakat daha bayağı sebepler (define hırsı) yüzünden sarayına davet ettiği kayınbiraderine karşı sinsice ve hainane davranan bir eylem adamıdır. Schneider'in meseleyi ele alan geniş kapsamlı izahı doğru görüştür¹⁸.

Attila portresindeki bu özellik Aeltere Not dan gelme değil. Zira, eyleme kışkırtan unsur burada da Kriemhild'in intikam hırsıdır; eylemci de bizzat Attila'nın define hırsını paravana olarak kullanan Siegfried'in dul karısıdır. Aeltere Not un temelinde bu yatar. Attila'nın altında karşı duyduğu ihtirası, ne devamlı olarak, ne de maksatlı veya gerekli bir şekilde Kriemhild'in intikam hırsı ile sıkı sıkıya bağlı ikili bir ihanet olarak kabul etmek mümkün değildir. Bu ihtiras, bir işe yaramaz, olduğu biçimde öylece kalır; eserin olgusuna sıkıştırılmış yadırgayıcı bir şeydir bu. Alman Attila destanı hakkında söylediklerimiz karşısında Alman Attila imajından hiçbir iz taşımaz. Schneider'de bu özelliğin yan kaynak olan bir Saechsisches Lied Saksonya Destanı 'de mevcut olduğunu kabul ederek bu destanın ele alınıp işlenmesi için çaba harcar. Varsayılan edebi büyüklük kabul edilse bile bu olgu ayrıntılarında değil, aynı zamanda eserin Güney Almanya'da mevcut eylem coşkusundan ve bariz karakter özelliklerinden de tamamen başkadır. Burada Sant Gallenli Ekkehart'ın tanımadığı, bilmediği bir Attila canlandırılmıştır. Saksonya Destanı, yüzyıllar boyunca güneydeki destan şekline bağlı olmaksızın yaşamış büyük bir eserdir. Eski araştırmalar onu böyle istemiş, böyle görmüşlerdi¹⁹. Ama Heusler ve Schneider, haklı olarak, böyle bir destanın varlığı hakkında şüpheye düşmüşlerdir. O açgözlü Attila için başka bir açıklama vardır. 'Kuzeyin Attila'yı nasıl gördüğünü araştırırken bunu öğreneceğiz²⁰. Attila'nın karakter özelliklerinden biri de define hırsı (Schatzgie) dir. Bunu Thidreksaya'da da görüyoruz. Memleketinin edebiyatını çok iyi tanıdığından hiç kimsenin şüphe etmediği Norveçli Saga yazarının, Attila'nın bu ihtirasını göz önünde tutarak eseri için faydalandığı kaynaklardaki Attila imajını adapte edip onu aktif bir tip olarak göstermiş olması yakın bir ihtimal olarak düşünülebilir. Elimizde

Saga yazarının Kuzey edebiyatı hakkındaki bilgisinin ne olduğunu gösteren bir monografi yok. Bunun için Sagadaki kendi katkısının ölçüsüne ve genellikle çalışma tarzına dair tam bir fikir edinmek de mümkün değil. Böyle olunca da Attila'nın aktifliğinde doğrudan doğruya bir Kuzey etkisinin mevcut olduğuna dair verilecek hükmün ne derece sağlam ve emin olacağı da düşündürücüdür. Diğer bir ihtimal olarak da Schneider'in ileri sürdüğü gibi, ikinci derecede bir kaynak olan Saksonya Destanı'nda Kuzey etkisinin mevcut olduğu düşünülebilir. Kahramanlık destanlarının meydana gelişinde yalnız Güneyden Kuzeye bir akımın değil, bazen de Kuzeyden Güneye bir akımı hesaba katmak gerektiği hususundaki görüş, son araştırmalarda tasvip görmüş ve önem kazanmıştır²¹.

Danimarka'nın izlediği geniş ölçüde yayılma politikası sıralarında X. ve XII./XIII. yüzyıllarda Kuzey ile çok sıkı bir münasebet sürdüren ve en azından Güney'e olduğu kadar Kuzeye de ilgi duyan Aşağı Saksonya bölgesinde Kuzey edebiyatının sıcak bir kabul görebileceği, özellikle belirtmeye değer bir husustur. Ne olursa olsun o günlerin bir Saksonya Destanı düpe düz bir Alman edebi mahsulü olarak kabul edilemez²². Gene ne olursa olsun, Güney Almanya'nın ana kaynak destanındaki sakin ve huzurlu Attila imajı ile hiçbir şekilde bağdaşmayan Thidreksaga'nın Attilası'nın aktif çizgileri Almanya lehine kaydedilmiş. Kaldı ki, Attila portresinin beşiği sadece Nibelungen Destanı değildir. Dietrich Destanı'nda o, karşımızda daha temiz daha ideal bir tip olarak çıkar. Burada Attila olumlu ve örnek olacak bir tarzda büyük ve kahraman hükümdarlara has vasıflara sahip âlicenap ve vefalı bir tiptir. Zira Attila burada şair tarafından yapılan bir yiğitlik sınavından başarı ile çıkar.

Konusu bakımından en eski Dietrich Destanı'nın özünü ihtiva eden Rabenschlacht (Ravennaschlacht = Ravenna Meydan Savaşı) Destanı²³, Dietrich'in istilaya uğrayan memleketini Hunların yardımı ile geri aldığını anlatır. Etzel genç oğullarını Dietrich'e emanet eder; Dietrich bunların hayatını korur. Fakat aksi bir tesadüf, emin bir yerde bırakılmış olan gençleri savaş meydanına sürükler ve gençler bu savaşta hayatlarını kaybederler. Büyük bir zaferle sonuçlanan savaş bittiğinde Dietrich felaketi öğrenir; bütün başarılarını bir tarafa bırakıp ölen gençlerin babasının huzuruna çıkmak üzere Hun diyarına koşar. Attila büyük acıya sabırla katlanır, Dietrich'i affederek onu yine eskiden olduğu gibi saygın bir misafir olarak kabul eder. İşte Attila burada âlicenap bir hükümdardır; hiç tereddüt etmeden hükümdarlığının nimetlerinden hizmetindeki bir adamı yararlandırır. Böylece o, maiyetindeki kimseye vefakâr bir efendi olduğunu açıkça göstermiştir. Halbuki, şahsî münasebetleri bakımından durum, efendi ile hizmetkârı arasında müessif bir ayrılmayı gerektirmektedir.

Bu olayda Dietrich'in masum suçunun nasıl bir itina ile Cermen intikam ananesinin dışında tutulduğu da çok dikkate değer. Zira öç alma yükümlülüğü, onu gerektiren suç yalnız isteyerek işlendiği zaman değil, istemiyecek işlenmiş olsa dahi yine yerine getirilir²⁴. Bu öç yalnız suçu işleyenden değil, aynı zamanda suç işlenmesine yardımcı olandan yahut da sebep olandan da alınır. Dietrich bunlardan hiç biri değildir. O, Attila'nın oğullarını isteyerek değil de nefsi müdafaası için öldürmüş bulunan Witiche'den derhal öl almayı denemiş, ancak tabiatüstü bir gücün yardımı Wittiche'yi Dietrich'in gazabından korumuştur. Öte yandan Dietrich, hiddetinden iki genç Hun prensinin koruyucusu ihtiyar Eckehart'ı intikam

almak için değil, cezalandırmak için bir darbe ile yere serer. Attila'nın huzurunda Dietrich de aynı durumdadır. O canevinden vurulmuş bir babanın, kahramanlık ananesi gereği hiçbir şeyin engel olamayacağı intikamına değil, efendisinin vereceği cezaya teslim olmuştur. Attila'nın davranışı ise, Dietrich'i bağışlamak ve onu kabahati olmaksızın da olsa, kaybettiği güvenilirler halkasına yeniden almak olmuştur. Bu davranış, maiyetini düşünmeden sırf kahramanlık ananesinin gereği mümkün görülen bir hareket değil, aynı zamanda bir ahlâk yüceliğinin de ifadesidir.

Alman edebiyatında Etzel, zahiren dahi, Hristiyanlığı kabul etmiş olarak geçmez. Ortaçağ Alman destanları arada bir onun dinsizliği meselesini ele almışlardır. Nibelungen Destanı'nın şairi bu hususa Etzel'in Kriemhild'e talip olduğu sahnede temas etmiştir. Kriemhild evlenme talebi karşısında endişelerini açıklarken Etzel'in putperest olduğunu, bu yüzden onunla evlenmenin doğru olmayacağını söyler. Dönürlük yapan Rüedeger, Kriemhild'e Attila'nın sarayında karşılaşacağı hoşgörüden söz eder ve kendisinden Hun kralına Hristiyanlığı kabul ettirmesinin mümkün olduğunu ikna edici bir ihtimal olarak ileri sürer. XIII. yüzyıldaki bu yaklaşımın eserin olgusunda hiçbir şekilde etkili olmadığı malumdur. Kriemhild'i evlenme teklifini kabul etmeye razı eden esas sebep tamamen Hristiyanlık dışında intikam alma düşüncesidir. Bundan sonra geçen olayların Attila'nın dinî inancı bakımından uzak yakın bir ilgisi yoktur. Nibelungenklage'nin şairi bu konuda bir bağlantı kurmak ister ve Etzel'in geçici olarak Hristiyanlığı kabul ettiği, fakat sonradan tekrar putperestliğe döndüğü masalını uydurur²⁵. Dietrich Destanı ise, zaten Etzel'in din meselesine hiç temas etmez.

Buna rağmen Etzel, yalnız bir zihniyetin değil aynı zamanda ideal bir prensibin temsilcisidir. Bu zihniyet ve prensibin dinî kaynağı sorulmadan ve hiç tereddüt edilmeden ona bu vasıflara sahip olma yetkisinin verilmiş olması, Attila imajının menşeinin Hristiyanlık öncesi Cermen dünyasında bulunduğunu bütün açıklığı ile göstermektedir. Din etkisinden uzak ahlâkî davranışlardaki özgürlük ancak Cermen yiğitlik anlayışında görülür. Ne Artus'ta, ne de Karl'da din unsurunun imaj dışı bırakılması düşünülemez. Böylece Alman Attila, edebî açıdan Karolenjler devresinden itibaren yiğit tiplerinin yaratıldığı zamana kadar geri götürülmüş oluyor. İşte bu Attila, yüzyıllar boyunca hiç değişmeden ve hüviyetinden hiçbir şey kaybetmeden dinî efsanenin yarattığı Attila yanında zamanımıza kadar gelmiştir.

Âlicenap, üstün vasıflara sahip ve sâkin mizaçlı Attila'nın, efsanenin melun Attilası yanında Hristiyan - Cermen dünyasında varlığını sürdürmesi hayret edilecek bir şeydir. Öte yandan aynı şekilde şaşılacak bir husus da dinî çevreler dışında kalan Cermenlerin de ilk bakışta efsanenin Attilası'na çok benzer tarafları olan bir Attila tipine sahip olmalarıdır. Kuzeydeki Attila tipinin de belirli özellikleri bakımından Jordanes'in Attilası'nı örnek aldığına yukarıda işaret etmiştik. Atli olarak adlandırılan Kuzeyin Attilası efsanevî Attila'nın yakıp yıkan ve zulmünü icra eden özelliğini paylaşır. Halbuki, Hristiyan dünyasının Attila imajının Kuzeyde Edda destanlarında tasvir edilen Attila'ya bir etkide bulunmuş olabileceği hususunun daha başından red edilmesi gerekir. Zira biz, geniş çevrelerce yapılan Edda destanlarının eskiliği ve hiçbir etkiye maruz kalmadıkları hususundaki abartmaları bilim yolu ile ne kadar çürütmüş olursak olalım ve Hristiyanlıktan önceki Kuzey, üzerinden Güneyin

geniş ölçüde kültürel ve edebî etkisini ,ne kadar açıklıkla ortaya koymuş olursak olalım, hiç şüphe yok ki, özellikle en eski Atli Destanı, Edda'nın Atlakvidası, bu koleksiyonun Hristiyanlık öncesi Cermen devrine ait temel taşlardan biridir.

Kuzey'in Atlisi bir çevrenin merkezi olan sakin bir tip değildir. Kuzeyde Attila'nın çevresinde kümelenmiş Dietrich, Walther, Bieterolf, Rosengarten destanları görülmez. Burada Attila, Burgund soyundan gelen kral ailesinin aktif bir hasmıdır. O, enişte olarak, aile arasında çıkan bir kavgada hısımlarına karşı karısı ile birlikte cephe almak zorunda bırakılmış ve dış görünüşü ile zaffer kazanmış bir kötü kişidir. Attila burada kendisini define hırsına kaptırmış, hilekâr bir düşman olarak gösterilmiştir ve ihanet davetinde yürütülen plana göre hareket eder. Destanın can alıcı noktası, başlarına gelecek olanlardan habersiz bulunan kayınbiraderlerin üstün kuvvetlerin saldırısına uğramaları ve definenin yerini söylememek için kahramanca direnmeleri ve sonunda kahramanca ölmeleridir. Eserin bu kısmında Atli, Burgundyalı biraderlerin ahlâk anlayışlarının ölçüldüğü bir mihenklerdir.

Kuzey Destanı'nın ikinci kısmında Burgundyalı kızkardeş Gudrun (Alman destanının Kriemhild'i) ise Atli'den kardeşlerinin intikamını alan başkahraman rolündedir. Bu intikam alma olayı, alev alev yanan Hun kralının sarayının büyük salonunda Gudrun kahramanca bir davranış içinde başarıya ulaştıktan sonra lanetlenen ve katledilen kocasından hemen sonra kendisinin de hayatına son vermesiyle zirveye ulaşır. Şu halde bütün eser boyunca Atli kahraman değil, hasım rolündedir. Bu durum kendini beğenmişliğin ve karanlık bir tablonun çizilmesini gerektirir. Ancak, ilk bakışta efsanedeki Attila ile olan kü-

çümsemeyecek benzerlik, daha yakından bakılınca kaybolur. Kuzeyin Attilası kahramanca davranışları ile efsanenin Attilası'ndan kesinlikle ayrılır. Attila burada karanlık tarafları, zıtlaşmanın gereği olarak meydana gelmiş bulunan büyük kahraman grubuna dahildir. Onu doymak bilmeyen define ihtirasına iten dürtü, kendi türünde bir kahramanlık tezahürüdür ve davranışları ise, Cermen gözü ile bakılınca ahlâkî açıdan mutlaka çirkin ve kınanması icabeden bir durum değildir. Bu davranış, olsa olsa, dostları birbirine ölüme kadar bağlayan, fakat düşmana karşı her türlü hıyanete ve hileye müsaade eden, hatta bunu emreden bir hayat görüşünün karanlık ters yüzüdür²⁶.

İşte bunun içindir ki, Kuzeyin Attilası'nın etrafında cereyan eden veya bizzat onun yarattığı olaylar tamamen kahramanlık olaylarıdır; yiğitçe davranışlardır. Bütün bunlar sadece akraba anlaşmazlığı ve intikam almadan ibarettir. Atli burada kavimleri yere seren Tanrı'nın gazabı, belası değil, muhteşem bir topluluğun hükümdarıdır. Kuzey şairinin kahramanına çizdiği sahne büyük bir maiyet salonudur. Buraya yaklaşan Burgundlar salonun göklere yükselen tavanını görürler. Daha içeri girmeden kızkardeşleri, aldatılmış biraderleri uyarır; fakat küçük savaş başlamıştır. Akşamleyin Atli ve adamları hile ile kazanılmış olan zaferi bu salonda kutlarlar. Gudrun (Kriemhild) müthiş intikamını gene bu salonda alır ve nihayet aynı salonun yangın dumanları arasında çöken enkazı altına Hun ihtişamı bütün varlığıyla gömülüp gider. Daha sonraki bir devre ait Kuzey Destanı olarak bu eser, yiğitliğin gerektirdiği tarz ve davranışların ölçüsünü kaçıracak Attila imajını korku ve dehşet saçan bir tip haline getirmiş olsa dahi gene de melun Attila efsanesinden bariz hatlarla ayrılır. Eserin en önemli gayesi, Bur-

gundlu biraderlerin ölümle karşılaşınca nasıl kahramanca bir davranış içine girdiklerini belirtmek olmuştur; bunu yapabilmek için de onlara burada reva görülenler abartılarak korkunç bir biçime sokulmuştur. Bütün bunları sağlayabilmek için ise hasım Atli'yi eski destanlarda olduğundan daha saldırgan, daha vahşi göstermek gerekmiştir. Bununla beraber o, cellat gibi görünmesine rağmen yiğitçe bir asaleti daima muhafaza etmiştir. Bu kendi kudretinin azametini inanmış bir insanın göstereceği bir özelliktir; yoksa efsanede olduğu gibi Tanrı gücü karşısında köpekleşen, korkudan tir tir titreyip yerlere serilen Attila'ya has bir davranış değildir. Buradaki aile trajedisinde «**virga furoris dei** = Tanrının gazabı» gibi bir dinî görüş asla söz konusu olamaz.

Kuzeyin Atlisi'ni efsanenin Attilası'ndan ayıran özellik, onun bir hasım olarak kahramanca davranışdır; Atli sakin ve mülayım Alman Etzel'den de aktif oluşu, sınırsız define hırsı ve hilekârlığı ile ayrılır. İşte bu husus Attila'nın Kuzey menşeli bütün tasvirlerinde onun bâriz vasfı olarak görülür. Alman kahramanlık destanının Kuzey adaptasyonunu yapan şairin Atli'nin bu vasfını unuttuğunu daha önce yazmıştık. O, Alman Nibelungen'inin Attilası'ndan «**fégjarnasta allra manna** = bütün erkeklerin en harisi» diye söz eder ve Attila'ya kendi karakterine uygun bir akıbet hazırlar²⁷.

Bu üç Attila tipini yanyana getirip karşılaştırmak gerekir. Jordanes'in çizdiği Attila tipinde bütün özelliklerin yaklaşım içinde birleşme yolunda olduklarını görürüz. Efsanedeki tip diğer iki tipten tamamen ayrı olarak kendi başına bir oluşumdur. O, kilisenin ve kilise tarafından fethedilmiş eski Roma İmparatorluğu bölgelerinin mahsulüdür. Diğer iki tip ise Cermenlerin kahraman tipleridir. Her ikisi de, yalnız Kuzeyin vahşi tipi değil, aynı

zamanda kıta Cermenlerinin mülâyım tipi de, Hristiyanlık ve kilise tarafından el sürülmemiş bir haldedirler ve Cermen âlemi, henüz kilisenin evrensel dünyasında ve yeni kurulan imparatorluk içinde yerini almamış iken de mevcut idiler. Her iki imaj da yeni manevî akımlara ve bu akımların getirdiği Attila imajına rağmen hemen hemen hiç el sürülmeden ve hiçbir müdahaleye uğramadan varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Bu önemli durum ile, ilgili bazı sorulardan birini burada belirtelim: Nasıl oluyor da Cermen dünyasının bizzat kendisi iki ayrı Attila imajı yaratıyor, Ve gene nasıl oluyor da Cermen dünyası bu konuda açıkça bir Alman ve Kuzey (İskandinav) bölgesi diye ikiye ayrılıyor?

Bu soruya cevap verebilmek için Jordanes'in Attila'nın ölümünden bahseden bilinen 49. bölümden hareket etmek gerekir. Bu bölüm açık olarak Priscus'a atıf yapmakta, yani bir belgeye dayanmaktadır. Bunun için biz de bu kısmı aynen iktibas ediyoruz

«Ki o (Attila), tarihçi Priscus'un anlattığına göre, öldüğü sırada Ildico adlı, çok güzel bir kız, o soyun geleceği uyarınca, sayısız eşlerinin ardından, kendisine eş olarak alıyordu ve düğün sırasında çok fazla neşelenerek gevşeyip şarap ve uykunun verdiği ağırlıkla sırtüstü uzandığında, her zaman başına geldiği üzere, burnundan oluk oluk kan akmaya başladı; kanın normal akış yolları engellenince de, öldürücü yoldan boğazına inerek hayatına son verdi. Ertesi gün ise, günün büyük bir kısmı boşa geçirildikten sonra, kralın, bir şeyden şiddetle kuşkulanan nöbetçileri, çok büyük bağışmaların ardından kapıları kırıp açarlar ve üzerinde hiçbir yara izi bulunmayan Attila'nın ölümüne kan akmasının yol açtığını anlarlar ve genç kızı da, yüzünü peçesinin altına gömmüş, ağlarken bulurlar»^{27a}.

Burada Kuzeyin verdiği bilginin kaynağına Attila'nın ölümü açısından bakıldığını ve ismine göre Cermen olduğu kesin olarak anlaşılan (H)ildico'nun da Gudrun-Kriemhild'in tarihi prototipi olarak kabul edilmiş olduğunu işaret ederek bilinen şeyi bir defa daha vurgulamış oluruz. Jordanes-Priscus, Cermen prensesinin eylemci bir tip olduğunu elbette bilemezlerdi. Onun içindir ki, kudretli Hun kralının ölümünü uğursuz bir kaza olayı olarak kabul etmişlerdi. Bunun sonucu olarak da Attila'nın zifaf gecesi ölümü üzerine haklı olarak tasalı bulunan tek tanığın ileride başına neler geleceği hakkında hiçbir bilgi vermemişlerdir. Eldeki metin daha çok Attila'nın ölümü dolayısıyla yapılan büyük ağıt töreninden bahsetmektedir. «— **Non vulnere hostium, non fraude suorun** — = Düşmanlarının yaralamasıyla değil, kendi adamlarının aldatmasıyla değil...» Jordanes, bu son düğün gecesinden şüphe etmez ama çağdaşları yahut da en azından daha genç nesil bu hususta kuşkuludur. şimdi tarih yazarlarının Attila'nın ölümü ile ilgili olarak verdikleri bilgiye bir göz atalım.

Jordanes'ten 20 yıl önce, yuvarlak rakamla olaydan 70 yıl sonra Illiryalı Marsellinus Comes Hieroymus'un Weltchronik (= Dünya Tarihi)ni devam ettirir ve 453 için şunları yazar «Hunların kralı, Avrupa'yı eyaletsiz bırakan Attila geceleyin bir kadının eliyle hançerlenir. Bazıları ise kan kaybından ölmüş olduğunu ileri sürerler»^{27b}.

Burada çağdaş bilgi yanında gelenek de konuşur. Marcellius kızın yalnız katil olduğunu biliyor olmakla yetinmez, o aynı zamanda etrafta dolaşan söylentileri galip bir ihtimal olarak kabul eder ve çağdaş Priscus'u «**quidam perhibent** - Bazıları ileri sürerler» diye zikretmekle yetinmez. Bu meşum geceye ait ayrıntılı bilgi kay-

bolmuştur. Bunun için söz edilirken karanlık, dini bir imaj verilmiştir.

Yüzyıl sonra yazılmış ve sonra da 1042'ye kadar eksik bilgilerle uzatılmış olan Chronicon Pasehale, önce Priscus'un verdiği bilgiyi kabul eder ve kızı bir Hun kapatması olarak gösterir. Fakat bundan sonra diğer rivayeti ilâve eder «Kızın birinin onu öldürdüğü sanıldı». Bu yorum sonra Bizanslı tarih yazarlarına (Johannes Malalas) intikal eder. Malalas aynı zamanda katilin sebebini araştırır ve sebebi siyasi entrikada bulur.

IX. yüzyılda Ravennalı Agnellus, Ravenna Kilisesi'nin tarihini yazar (Liber pontif. ecel. Ravennatis). Angelus Attila'yı anlatırken, içinde Ravenna'nın önemli bir yer tuttuğu dinî efsanenin etkisi altında kalmıştır. O da Attila'nın ölümünü şöyle anlatır «**Et post haec omnia a villissima muliere cultro defossus, mortuus est.** = Bütün bunlardan sonra da, çok aşağılık bir kadın tarafından bıçaklanması üzerine ölmüştür». Angellus, Priscus'un verdiği bilgiyi zikretmekten vazgeçip diğer rivayet üzerinde durur. Ravennalı bir din adamı olarak onun için önemli olan husus «villissima mulier = Cermen prensesinin âdi bir kadın» olduğunu vurgulamakta. Katil prensesin bayağının vurgulanmasıyla hain Hun kralının da böyle bir akıbeti hak etmiş olduğu kendiliğinden ortaya çıkmış oluyor.

Nihayet Paulus Diaconus, Historia Romana XIV adlı eserinde Jordanes'in verdiği bilgiye tam olarak dayanıyor : Bunun içindir ki, Cermen prensesinin adını İldico olarak veriyor; fakat öte yandan prensesin Attila'nın ölümüne karışmış olduğu hususuna ait hiç söz yok. Paulus Diaconus'ta yeni olan şey, Attila'nın çevresinin fazla tantanalı bir biçimde anlatılmış olmasıdır. Burada da gösteriş ve züppeliğe kaçılmıştır.

Attila'nın ölümüne dair bilgi veren bu tip tarihçiler küçük bir gruptur. Jordanes bir Ostrogottur, Marcellius İlliryalıdır. Chronicon Paschale'nin yazarı Bizanslıdır; diğerleri ise Ravennalı Angellus ve Lombardyalı Paulus Friauler'dir. Bunların hepsi de Doğu Roma İmparatorluğu kesimindedir. Çünkü Ravenna'da VIII. yüzyıla kadar Bizans valilerinin oturduğu yer olarak tamamen Doğuya bağlı kalmıştır. Ayrıca Ravenna'da meydana gelen Attila efsanesinin Roma'ya karşı belirgin bir mukabil zirve teşkil etmesi de dikkat çekicidir²⁸.

Bu gruplaşmanın bir tesadüf eseri olmadığını, aynı zamana rastlayan Batı Roma tarihçileri ile yapılacak bir karşılaştırma ortaya koyar. Bu ise Cassidor ile başlar. Cassidor'un Gotların Tarihi adlı eseri maalesef kaybolmuştur. Bu bakımdan bu eserde Attila'nın âkıbeti hakkında verilen bilgiye dair bir şey söyleyemeyeceğiz. Çok defa Cassidor'u teyideden Jordaneş de bu konuda tamamen Priscus'a dayanır. Belki de Cassidor bu hususta ne gibi bilgi vereceğini bilmiyordu. 519'da, Gotların Tarihi adlı eserinden önce yazdığı Chronica'sında o yıla ait verdiği bilgi sadece «**His consulibus Attila in sedibus moritur** = Bunların konsüllüğü sırasında Attila tahtında otururken ölür» den ibarettir.

Hieronymus'un Dünya Kroniği'ni devam ettiren Hydatiusda şöyle yazıyor : «**repetunt sedes, ad quas rex eorum Attila mox reversus interit** = Onların kralı Attila'nın döndükten hemen sonra öldüğü tahta saldırırlar».

İsidor'un Gotların Tarihi adlı eserinde ise «**ad quas rex eorum Attila mox ut remeavit, occubuit** = ki bu tahta, onların kralı Attila döner dönmez ölmüştür» denmekte.

Prosper Aquitanusda «**Attila in sedibus suis mortuo** = Attila tahtında otururken ölmüş(tür)» diye geçer.

Victor Tonnensis «**Eo tempore moritur Attila = Attila o sırada ölür**» der.

Tourslu Gregor ise Attila'nın ölümü hakkında «**Venantius Fortunatus**» gibi çok az şey söyler.

Fredegar kroniğinde «**mox Attila moritur = çok geçmeden Attila ölür**» denmektedir.

Beda'nın kronikleri ise Attila'nın ölümünden bahsetmezler; ancak Fredegar'ın bir notunun tamamlanan tercümesi geçer^{28a}.

Bu tarihçiler de küçük bir grup teşkil ederler. Cassiodor Romalıdır, Hydatius ve Isidor İspanyol, Victor Afrikalı, Prosper Aquitanyalı, Fredegar'ın yazarı Galyalı veya Gulyalı bir Franktır. Beda ise Anglosakson'dur. Hepsi de Batı Roma İmparatorluğu kesimindedir. Bu kesimde Attila'nın ölümü hakkında hiçbir şey bilinmiyordu. Attila'nın ölümü hakkındaki bilginin, Batıya ilk defa Karolenj sarayı ile ilişki kurmuş olan Paulus Diaconus sayesinde ulaştığı anlaşılıyor. Bu yeni bilginin ilk belgesi olarak Karolenj devrinin sonlarına doğru yaşamış bulunan Saksonyalı bir şairin mısralarını buluyoruz. Şair Attila'nın ölümünü şöyle anlatıyor

— «Onların kralı olduğu sırada, birçok toplumu sık sık yenmiş olan Attila, bir kadın eliyle öldürülüp öte dünyaya göçmüştür. Çünkü, Attila'nın üzerine şarap ve uykunun ağırlığı çöktükten sonra, uzun gece, tüm canlılara uyku ve sükûnet getirdiğinde, nefret duygularının dürtüsü ile uykusuz ruhunu acımasız işe sürükleyen vahşi zevcenin korkunç bir girişimle, kraliçe olarak, kralı öldürdüğünü anlatırlar. Anlaşılıyor ki, kendi babasının ölümünün intikamını bu cinayetle almıştır»²⁹.

İleride üzerinde duracağımız Attila'nın ölümü ile ilgili bu yeni görüş, özellikle Saksonya bölgesinde sâkin yazarlar arasında bir gelenek halinde yaşamaya devam etmiş benziyor. En azından iki kronik XI. yüzyıla ait Quedlingburg kroniği ile buna dayanılarak yazılan XII. yüzyıla ait Chronographus Saxo, kızın Attila'yı öldürmesinin sebebinin babasının intikamını almaktan ibaret olduğunu bildiriyorlar ve bu motifi biraz daha ileriye götürerek kızın Attila tarafından zorla kaçırıldığını ve bu esnada da kızın babasının öldüğünü söylüyorlar³⁰.

Batı dünyası ancak Karolenjler devrinde Doğu'daki olayın gelişiminden haberdar olmuştur. Burada bu konuyu ilk ele alan bir Cermendir. Bu Cermen de kızın eylemine bir sebep aramıştır. Ama ne var ki, o Cermen düşünüşüne uygun bir sebep bulmuştur. Attila'nın karısının yaptığı bir intikam alma olayıdır; o siyasetin değil, ailenin bir aracı olmuştur. Fakat bu belgenin önemi bununla son bulmuş değildir. Biz bu belgeye dayanarak kahramanlık geleneği ile aramızda bir köprü kuruyoruz. Esas motifi kahramanlık olan Attila Destanı'nın onun ölümünü hakkında ne deneceğini biliyor ve bu bilgiyi veriyor; fakat bu bilgi Kuzey topraklarda kalıyor. Edda'nın Atli şarkıları Attila'yı eşinin öldürdüğünü yazar. Eş, burada yiğit bir kadın olarak hareket eder. Yani onun eylemi aile uğruna yapılmış bir hizmettir; kocası Attila'yı öldürmekle öldürtülen kardeşlerinin intikamını almıştır. Aile bağı, kan davası evlilikten çok daha önemlidir. Attila'nın ölümü hakkında Almanya'da, tıpkı Roma kaynakları gibi; tamamen susar. Nibelungenklage'nin Etsel'in ölümünü anlatan kısmı^{30a} dikkatlice yorumlanırsa şairin Etsel'in ölümü hakkında hiçbir şey bilmediği ve zavallı hayal gücünün, inanılabilecek şekli mevcut olmadığı için birçok inanılması güç ölüm şekilleri sıralamakla kendi-

sini avuttuğu kolayca anlaşılır. Hun hükümdarının ölümü ile ilgili daha sonraki iki ima ise bu konuda hiçbir şey bilinmediğini açıkça göstermekte ve ancak Nibelungen'deki belli yere atıf yapmakla yetinmektedir^{30b}. Bunların dışında Attila'nın ölümü hakkında ciddi olarak kabul edilebilecek bir belge yoktur^{30c}.

İskandinav ve Alman kaynaklarının gösterdiği bu açık farklılık Thidrekssaga'nın işe karışmasıyla yeniden bozulur. Thidrekssaga Alman Attila imajına bir define ihtirası sokuşturur ve son kısma da buna uygun düşecek bir hikâye ekler. Nibelungen felaketi hakkında verilen son bilgide Hagen henüz ölmemiştir; bir gece daha yaşar ve bu son gecede soylu bir kızla ilişki kurarak, bir erkek evlat, yeni bir intikamcı dünyaya getirme imkânını sağlar. Hagen ertesi gün ölür, fakat oğlunu annesi aracılığı ile intikam alma vazifesi ile görevlendirir ve ona Nibelungen definesine giden yolun kapısının anahtarını ulaştırır³¹. Oğlan, Nibelungen felâketinden kurtulan tek kişi Attila'nın sarayında büyür ve günün birinde Attila'yı definenin bulunduğu mağaraya götürerek onun define ihtirasının cezası olarak orada altınların içinde kalarak açlıktan ölmesini sağlamayı başarır. Bu hikâye sonraları birçok, kısmen de önemli ve orjinal varyantlar halinde İskandinav baladlarına girmiştir. Üzerinde çok durulan bu problemi bütün genişliği ile burada ele alamayacağız³². Vaktiyle bu hususta ileri sürdüğümüz ve Heinpel tarafından da eleştirisi yapılan sebepleri hâlâ geçerli bulmaktayız. Bu durumda karşımıza Kriemhilt'in âkıbetini gösteren kötü bir dublör çıkıyor, Thidrekssaga'nın yazarı eserine Kriemhilt'in sonunu Aeltre Not'tan almıştır. Yani Kriemhilt'i, Dietrich von Bern'e öldürtmüştür. Bu çok tabiidir; çünkü yazar bir Dietrich biyografisi vermek istiyordu ve Dietrich hakkında ne öğrendi ise hepsini de-

ğ erlendiriyordu. Kuzeyin Attila tipi, onun define hırsı ile yanıp tutuşan karakteri ve intikamcı bir elin Attila'yı öldürmesi gibi hususlar daha önceden kendisince bilindiği için Thidrekssaga'nın yazarı Hagen'in oğlunun intikam alması hikâyesini kolaylıkla Attila'ya kaydırdı. Bu yüzdendir ki daha sonraki Kuzey kaynakları gerçekten Kriemhilt'i intikam eyleminin hedefi olarak vermek suretiyle hikâyeyi Alman eserlerinden öğrendikleri biçimde yansıtmışlardır. Bu durumda bu hususta da Thidrekssaga Kuzey ve Alman karışımı bir üründür, yoksa Attila'nın ölümünün tahrif edilmemiş bir belgesi değildir.

Bir an için Alman kahramanlık destanının Attila'nın âkıbeti hakkında hiçbir şey bilmediğini kabul edelim, o zaman, Saksonyalı şairin IX. yüzyıla ait Latince eserini ne yapalım? Bu şair, tarihçilerin anlattığı Attila'nın ölümü ile sonuçlanan zifaf gecesini nakletmekte ve bunun bir baba intikamı almak için yapıldığını anlatmaktadır. Bu demektir ki, şair Kuzeyin kardeş intikamı motifini bilmiyordu; tarihçilerin verdiği bilgiyi Cermen anlayışıyla vermiştir. Ama onun kafasında Kuzey'in Gudrun tipi değil, aksine Lombardiya'nın Rosimund'u vardı. Şayet o sıralarda Alman kahramanlık destanında Kuzey etkisini taşıyan izler olsaydı böyle bir şey düşünmek imkânsız olurdu. İşte böylece de Latince eserin Saksonyalı şairi bizim Hildebrand Destanı'ndan elde ettiğimiz bilgiyi tamamlamaktadır. Hildebrand Destanı bizi VIII. yüzyılda hoşgörü sahibi, mülâyım bir Attila tipinin mevcudiyetinden haberdar ediyor. Saksonyalı şair ise IX. yüzyılda ortada zalim bir Attila figürünün yokluğunu isbat ediyor. Kuzey (İskandinavya) ve kıta Cermenleri böylece bu konuda birbirlerinden tamamen ayrılmış oluyorlar.

Çok garip bir durumla karşı karşıyayız

Doğu Roma tarih yazarları, Priscus'un verdiği bilgiyi, cinayeti kızın işlediğine dair mevcut tamamlayıcı bilgi ile birleştirerek Attila'nın ölüm şekli hakkında bilgi sahibi oluyorlar. Kızın eylemini Cermen orjinli bir sebebe dayandıran Kuzeyin Atli Destanı da Doğu Roma tarih yazarlarının görüşüne uymaktadır. Zaten Bizans tarihçileri de bu eylem için Bizans orjinli sebep bulmuşlardır (Aethius).

Batı Roma tarih yazarları Karolenj devrine kadar Attila'nın ölümü hakkında hiçbir bilgiye sahip değildiler. Alman kahramanlık destanı ise Attila'nın ölümüne dair herhangi bir bilgisi olduğunu hiçbir yerde açığa vurmamıştır.

Acaba bu gruplaşmalarda bünyevî bir bağlantı var mıdır? Romanist Voretzsch tarihçilerin verdiği bilginin büyük bir kısmını toplamış ve bir konferansında bu acap gruplaşmayı özellikle belirterek ilk defa üzerinde durmuştur. Kendisi bundan radikal bir sonuç çıkarmıştır. Voretzsch diyor ki «Ne eski tarih yazarları, ne de Frank bölgesi destanları Attila'nın âkıbetine dair hiçbir şey bilmediklerine göre ve öte yandan Jordanes'in verdiği bilgi kahramanlık motifinin oluşturulması bakımından ve ayrıca Kuzeyin Atli Destanı'nın, Frank Destanı'nın bir uzantısı, bir filizi olarak kabul edilmesi için Jordanes'in verdiği bilgi Frank—Cermen dünyasına çok geç ulaştığı için Priscus—Jordanes raporları ile Cermen-kahraman Attila figüründen aslında vazgeçmek gerekir». İşte Voretzsch'in Merovenj-Karolenj destanlarına dayanarak yeni bir yorumu gerekli kılan makalesinin bu önemli birinci kısmı da ancak olumsuz bir önsöz olmaktan ileri gidememiştir.

Attila'nın ölümü hususunda tarih ve edebiyat arasında bir bağlantı kuran bu çok önemli ve değerli belge-

den vazgeçmeye kolay kolay karar veremeyeceğiz. Kahramanlık destanları üzerine yapılan ilmî araştırma da Voretzsch'in ulaştığı sonucu paylaşmamıştır³³. Hermann Schneider'in kahramanlık destanları hakkındaki büyük eseri de eski benzetmelere sıkı sıkıya bağlı kalmıştır. Bu konuda, ancak bilgin romanistin haklı eleştirisini tartışma ve bu acayip gruplaşmayı anlama hususları ihmal edilmiştir. Hakikatte, mevcut şartlar karşısında Kuzey Destanı, Alman Destanı'nın kolu olarak kabul edilecek olursa bu destanda Attila'nın davranış ve ölümünü anlamak mümkün değildir. Kuzey Destanı, Frank Destanı'nın Attila'nın karakteri ve ölümü hakkındaki çok erkenden değiştirmiş olduğu görüşünü varsaymıştır. Almanca metnin ilk biçimi olduğu ve Kuzey Destanı'na örnek olduğu sanılan o eski Attila tipi hakkında Karolenj devrinde bile hiçbir şey bilinmiyordu. Hildebrand Destanı, Attila'nın karakteri, Saksonyalı şair de onun akıbeti ile ilgili olarak Almanya'da aydınlığa kavuşmamış bir Attila imajının mevcut olabileceğini düşünmemektedirler. Bununla beraber, şüphe yok ki, yeni Alman Attila imajı yanında Kuzeyde muhafaza edilen daha eski bir Attila tipinin de bulunabileceği hâlâ geçerli sayılıyordu. Fakat, ne var ki, bütün bu görüşler ispatlanmış sağlam bir zemine oturulamamaktaydı. Elde mevcut kaynak malzemesi buna izin vermiyordu. Öte yandan ihtiyar Saksonyalının ortaya koyduğu belge bizim için çok daha değerlidir. Zira Saksonya, aşağı Almanya bölgesi olması sebebiyle Frank bölgesinden Kuzeye, İskandinavya'ya geçiş alanında ve araştırmacılar tarafından, bu bölge, efsane ve destanların ilk şekillerini muhafaza eden tabii bir koruyucu bölge olarak kabul edilmiştir.

Akla şöyle bir soru geliyor Peki, Jordanes'i kuzeye götüren ve Almanya'ya uğramadan geçen başka bir yol

yok mudur? Aslında böyle bir yol olması gerekir. Kavimler Göçü sırasında güneye, Karadeniz'e ve aşağı Tuna bölgesine doğru uzanan Doğu Baltık Cermen boyları arasında hareketli kültür bağları bulunduğunu biliyoruz. Bu konuda ihtiyatı elden bırakmayarak, İskandinavya'dan söz etmiyoruz; tersine Baltık Denizi havzasından bahsediyoruz. Kuzey ve Doğu Cermenlerinden değil, göçmen ve yerleşik Doğu Baltık Cermenlerini zikrediyoruz. Zira, hem bir kültür birliği gösteren Doğu Baltık havzası, hem de Got grubunun göçmen Cermenleriyle Baltık Cermenleri arasında çok yakın benzerlikler günümüzün etnoğrafya ve kültür tarihi araştırmalarının elde ettiği en inanılır sonuçlar teşkil etmektedir³⁴.

Jordanes'in naklettiği eski bir Got efsanesi³⁵ İskandinavya'dan çıkararak Vistül nehri üzerinden güney Rusya'ya ve Tuna ağzına kadar uzanan bir seferden bahseder. Bu olay tarih yönünden geçerlidir. İskandinav Gotlarının adı, Gautların eski devleti olan İsveç eyaletlerinden Götland adında ve dil ve kültür ilişkileri bakımından Ortaçağa kadar bağımsız bir bölge teşkil eden Gotland adası adında daha açık ve emin bir biçimde yaşamaktadır. Vistül Gotlarının bulunduğu devlet ise Anglosakson Widsid Destanı'nın en eski kısımlarında çok daha açık bir biçimde karşımıza çıkmaktadır³⁶. Öte yandan bu devletin İskandinav araştırmacıları tarafından çok daha emin bir şekilde Kuzey'in kahramanlık destanı edebiyatında önemli rol oynayan Reidgotland coğrafi kavramı ile aynı şey olduğu tesbit edilmiştir³⁷. Pontus Gotları ile Aşağı Tuna Gotları kavimler göçü hareketinin önderleridirler. Gotland-Vistül Gotları Devleti- Pontus, bizim için Batı-Kıta Cermen dünyasının gerisinde kalan kavimlerin sınıflandırılmasında çok önemli üç nirengi noktasıdır. Bu yer-

ler, aynı zamanda aradığımız bütün bağların birer istasyonudurlar da.

Bu Got köprüsü doğu imparatorluğundaki Cermenler ile Baltık Denizi havzası Cermenleri arasındaki canlı tutulan bağlantıdan haber ileten önemli, fakat yegâne köprü değildir. Hoops'un Reallexion der Germanischen Altertumskunde'sindeki Kuglar, Gepidler, Vandallar ve Heruler üzerine yazılmış olan maddeler ve Karsten'in Cermenler hakkında yazdığı kitabın (bk. not 34) ilgili bölümleri, özellikle 22. paragraf, bugün Baltık havzası Cermenleri ile göçmen Cermenler arasındaki bağa etnoğrafik alanda ne denli önem verildiğini bize öğretmektedir. Özellikle Herullerin çok önemli rol oynadıkları meydana çıkmaktadır. Zira Langobardlara yenildikten sonra, bu Cermen boyunun bir kısmının İskandinavya'da eski yurtlarına gittiklerine, yani anayurtlarına bilinçli olarak bağlı kaldıklarına dair Prokopios'un Got Savaşları adlı kitabından (II, 15) bu hususta geniş bilgi almaktayız. Bu bağlılık ikinci defa ispatlanmıştır. Şöyle ki İlyria'ya yerleşmiş olan Heruller anayurttan gelen kral soyunun son bulması üzerine Kuzeye geri dönmüş olan vatandaşlarına kral sülâlesinden bir kişinin kendilerine gönderilmesi için haber saldılar. Gerçekten de oradan gelen yeni kralın idaresinde Bizanslılara karşı son savaşlarını yapmışlardır. Run yazısının kaynağı ve Danimarka'nın en eski sakinleri hakkında süregelen tartışmalarda da Heruler çok önemli rol oynamışlardır³⁸. Bu bağlantıdan kültürel ilişkiler açısından faydalanılma yoluna gidilmiştir. Roma'nın altın ithal yollarını izleyen ve Kuzey'in metal süslemelerinde antik etkiyi ispatlayan arkeolojik bulgulardan³⁹ sonra bu konuda Run yazıtları üzerine yapılan araştırmalarda O. von Friesen yeni bir teori ortaya atmıştır. Bu teoriye göre, Run yazı şekilleri Helenist kuzeydoğunun

geç Yunan italik harflerinden doğmuştur. Ve Gotlar tarafından adı geçen «Doğu yolu» ile Kuzey'e götürülmüştür⁴⁰. Friesen'in Run yazıları hakkındaki görüşü son zamanlarda çok büyük bir tepki ile karşılaşmıştır. Ancak bu konu henüz kesin bir sonuca kavuşmamıştır⁴¹. Bununla beraber kültür tarihi ile ilgili kısım, yani «Doğu yolu» hakkındaki iddiaya karşı bir tepki gösterilmemiştir. Din tarihi ise Kuzeyde bulunan dökümanlarda, az çok, güneydoğuya ait dinî unsurlar bulmuş ve bu unsurların giriş yolunun «Doğu yolu» olduğunu kabul etmiştir⁴². Bu hususta da birçok şeyler tartışma konusudur. İleri sürülen bazı itirazlar hakikaten tutarsız ve abartmadır. Dinî unsurların güneydoğudan geldiği hususu artık tartışma konusu olmamalıdır.

Bu durumda, kaynak araştırmalarının bu kadar açık imkânlarla karşı kararsız ve çekingen davranışı gerçekten şaşılacak bir şeydir. Zira Run yazısı ve din tarihi konusunda yabancı kültür tezi bahis konusu olduğu sürece bizim, burada yerli kültür değerlerinin bir yerden diğer yere aktarılmış olmaları hususu ile, yani biçim ve dil bakımından 'yolun' her iki ucunda bulunan göçmen Gotlarla onların Baltık Denizi bölgesinde oturan akrabalarını aynı derecede iyi anlayan ve işleyen edebî eserlerle meşgul olmamız gerekirdi. Başka bölgelerde yabancı bir yazının yeni bir muhite intibakı olayı, zorlukları hâlâ aydınlanmamış bir süreç olarak kaldığı takdirde bu konu kahramanlık edebiyatının dışında kalır. Zira bu edebiyatın yaratıcıları ve biçimlendiricileri güneydoğu Gotlarıdır. Bunlar Baltık Denizi kıyılarında oturan Gotlara dil, düşünce, âdet ve anane bakımından çok yakındırlar. Bildiğimiz kadarı ile onlarla uzun süre siyaset ve fikir alanında yakın ilişkiler içinde kalmışlardır. Her türlü kültür varlıkları arasında yerli edebiyat en kolay bir biçim-

de güneyden kuzeye geçme yolunu bulmuş olmalıdır. Genel olarak da bu alanda bir beraberliğin mevcut olması icabeder. Böylece Got - Kuzey edebiyatının en eski ortak yanlarının izleriyle karşılaşmış olduğumuzu kabul edebiliriz. Bunun böyle olduğuna dair ilk işaretler eksik değildir. Bu işaret ve bilgiler Kuzey'in Hunlar hakkındaki görüşü ile ilgili olduğu sürece biz de bunlarla meşgul olacağız. İlk önce bunu belirtmek yerinde olur ki, Doğu Bizans tarih yazımı ile Kuzey edebiyatı arasındaki ilişkinin açıklanmasında bu yol en uygun olanıdır. Attila'nın ölümüne dair geleneksel bir biçimde yayılmış bulunan Priscus'un verdiği bilgi ile Kuzey kahramanlık edebiyatından edinilen bilgi aynı olayın çeşitli biçimlerde yazılmış yansımalarıdır. Bu yansımalar uzaklarda, herhangi bir yerde değil, büyük Hun hükümdarının dumanlı çevresinde cereyan eder. Batıya göre Attila, kendilerine meçhul göklerden gönderilmiş bir ceza, bir Tanrı gazabı idi; onu Tanrı yollamıştı, buralara Tanrı itmişti. Şimdi ise, onu tekrar geriye çekiyordu. Bu, uzağın ne olduğu belirsizdi, bilinmiyordu. Bilinen şey, ancak «*in sedibus suis mox interit* = Attila'nın ikamet ettiği yerde öldürüldüğüdür». Doğu için de Attila Katalonya yenilgisinden sonra da çok büyük ve tehdit edici bir kuvvet olarak kalmıştır. Ancak doğu, iki kısımdan ibaretti Bir yandan sınırları belirsiz Doğu Roma İmparatorluğu, öte yandan Doğu Cermen dünyası, İmparatorluk bize Attila'nın ölümünü Priscus'un ve haleflerinin ağzı ile kendi tarzında tarihî kronolojik açıdan hitap etmekte, Attila çevresinin Cermenleri ise, kendi tarzlarında, yani kahramanlık destanı vasıtasıyla konuşmakta. Attila'nın ölümü Cermenlere göre destanı bir kahramanlık problemi idi; bunun içindir ki, kahramanlık motifleri arasına alındı: Soya bağlılık ve soyun intikamını alma şeklinde işlendi. Attila'nın ölümündeki esrarın düğüm noktasını korkunç gerdek gecesinde kadını

teşkil eder. Bu kadın kahraman Cermen kadın için en uygun bulunan bir görünümde, intikam kadını olarak tezahür eder⁴³.

Kuzeyin Attilası'na ait ve Got çevresinde meydana geldiğini kabul ettiğimiz karakter tasvirlerinin de neler olduğunu biliyoruz. Hayatı Cermen kavimleri ve onların kralları ile bu kadar yakın ilişkiler içinde geçen Attila, ölümünden sonra kendisini tamamen belirgin bir açıklıkla gösterir. Attila'nın en yakın çevresini teşkil eden Cermen krallarının, Attila öldükten sonra onun devletinin parçalanmasına yardım eden ve yeni Cermen devletleri kuran kişiler olarak görüyoruz. Cermenler ve Hunlar arasındaki ilişkiler çok çabuk şiddetli bir düşmanlığa dönüşür. Cermen krallarını çevresinde toplayıp onları danışma kurulunun güvenilir üyeleri yaparak plan ve projelerini onlarla beraber hazırlayan Attila, şimdi Cermen birliğini bozmak için onlara ağır baskı yapan bir hükümdar durumuna girmişti; karşısında korkudan titredikleri için gene onun baskısı ile Doğu Gotları, soydaşları Batı Gotlara karşı savaşmak zorunda kalmışlardır. Got bağımsızlık savaşları atmosferi içinde ve Got muharip-ler nesli arasında Attila baş düşman olarak görülüyordu. Attila'nın karakter özellikleri ise bulanık çizgiler halinde destanlarda yaşıyordu. Bu durumda kendini beğenmiş, hilekâr, define hırsına kapılmış bir Attila'ya karşı epik dramın baş kahramanı olarak soyunun intikamını yiğitçe almış olan bir Cermen kadını çıkarılmıştır. Kuzeyin Attila tipi, kanaatımızca, Batıda değil Doğu Cermen dünyasında şekillendirilmiş ve oradan Frank Devleti'ne uğramadan doğrudan doğruya Pontus Gotları ile Baltık havzası Gotlarının oluşturduğu kültür birliği sahasından Kuzey edebiyatına intikal etmiştir.

Kuzey, Hunların değerdendirilmesinde Gotlarınkinden ayrı olarak bize yeni bir bakış açısı sağlayan ve tezimizi destekleyen çok önemli yeni bir döküman getirmektedir: Lied von der Hunnenschlact (= Hun Savaşı Destanı)⁴⁴. Çok geç devirlere ait yazmalarda tesadüfen bize ulaşmış olmasına rağmen, bu mükemmel, fakat çok kopuk yerleri bulunan destanın özü ve esası Çermen kahramanlık destanlarının en eskisidir. Konu, iki erkek kardeş arasında geçen bir miras anlaşmazlığıdır. Bunlardan biri Angantyr, Got kral soyunun gerçek evladıdır. Ve babasının varisi olur. Diğer kardeş HLQdr, Got kralının bir Hun kralının kızıyla birleşmesinden doğar. HLQdr devletin taksiminden tam payını almak ister. Angantyr ise ona tazminat kabilinden bir prenslik vermeyi ileri sürer: Bu konuda mısralar eski Çermen devirlerinin göz kamaştırıcı servetlerini önümüze sererler. Ama asıl olan memleketi ve mukaddesatı simgeleyen hükümdarlıktır. Angantyr, bunu paylaşmaktan kaçınır⁴⁵. Ertesi yaz HLQdr, büyük babası Hun kralı Humli'nin sayısız savaşçıları ile birlikte düşman olarak kardeşinin karşısına çıkar. Bir Got sınır kalesi zapt edilir. Bu sırada kalede bulunan ve cesur bir savaşçı olan Angantyr'in kız kardeşi HervQr'un öldürülmesi üzerine Hunlar ve Gotlar arasında amansız bir savaş başlar; öyle ki ırmaklar cesetlerle dolup kıyıları doldururlar. Savaş esnasında iki kardeş karşı karşıya gelirler. Angantyr, HLQdr'u öldürür. Hunlar yenilirler ve yok edilirler.

Büyük Got - Hun meydan savaşının çoğunlukla Katalonya'da cereyan ettiği anlatılır ve buna dayanarak da destanın Batı Gotlarının malı olduğu kabul edilir⁴⁶. Fakat Katalonya savaşını tarihî bir temel kabul edip buna sıkı sıkıya bağlı kalan Rich Heinzl⁴⁷, kahramanlık destanının meydana gelip şekillenmesinin ancak Doğu Got bölge-

sinde mümkün olabileceği gerçeğini görmüştür. Heinzl'in bu tanımlaması yaygınlaşmamıştır; çünkü Heinzl iddiasını Doğu Gotlara ait mevzû ve olaylarla dolu ilmî ayrıntılar vermek suretiyle anlaşılmasız hale sokmuş ve gerçekte de Kuzeye ulaşılması imkânsız olan bir yol teklif etmiştir. Katalonya hipotezinden vazgeçerek doğru yolu göstermiş bulunan Heinrich Schück⁴⁸ de Kuzey'e intikal konusunda ileri sürdüğü geçiş tarzı ve zamanı yüzünden eseriyle hakettiği olumlu tesiri kaybetmiştir. Bunun üzerine Heusler⁴⁹ ilmî otoritesini 'Katalonya hipotezi' üzerine toplayarak Hun Savaşı Destanı'nın, aslında bir Batı Got mahsulü olduğunu ileri sürmüştür. Fakat o da eserin coğrafî temellerinin Galya'ya değil, Doğu Avrupa'ya dayandığını kabul etmek zorunda kalmıştır. Heinzl'in Dnieper ve Don —yahut Tuna?— kıyılarındaki arazi için karşılık gösterdiği eski Danparstadr ve Dunheidi tabirleri tartışmasız kabul edilmişlerdir. Aynı şekilde Karpatlar karşılığı olarak Jassarfjoll adı da Heusler tarafından uygun görülmüştür. Hunlar ile Got devletleri arasındaki sınırı teşkil eden dağ silsilesinin adı Myrkvidr - Karanlık Orman - da herhalde Doğu Got coğrafyasından bir parçadır. Destanda geçen önemli şahıs adları da İskandinavlı araştırmacılar tarafından «reidgotisch,» yani Doğu Gotlara ait olarak kabul edilmiştir. Ayrıca Doğu Gotlardan silâhşör Gizurr Grytingaliti'nin adı da bir Doğu Got boyu olan Greutungen'den gelmektedir. Bir lakap olan Grytingaliti'nin Kuzey'de değil, ancak Got Destanı'nda kullanılmış olması gerekir. Bu ad Orta Yüksek Almancada Hagen için kullanılan «der Nibelunge trôst»a tekabül edebilir. Ancak Doğu Got Destanı böyle bir silâhşör tipini yaratmış olabilir⁵⁰. Katalonya tezini savunan kimsenin Heusler'in verdiğinden daha kuvvetli bir Doğu Got unsurunu hesaba katması zorunludur. Katalonya tezinin aldatıcı yönü, Katalonya Savaşı'nı anlatan tarihçilerin bu savaşı

Gotların muazzam kavimler savaşındakine çok benzer şekilde abartıcı tasvirlerle anlatmış olmalarındandır. Gerçekte, kardeş kavgası yanında halk hareketine geniş ölçüde yer veren ve Cermenlerin, özellikle yabancı soydan olan düşman Hunlar karşısındaki üstünlüğünü belirterek onların millî duygularına içtenlikle hitap eden ikinci bir kahramanlık destanı bilmiyoruz. İşte, kahramanlık destanında, burada, tam bu noktada büyük bir hayatın ağırlığı müşahade edilir. Hun akını Gotların kuvvetli müdafası karşısında büyük bir yenilgiye uğrar. Herhalde uluslararası Katalonya Savaşı'na katılan Batı Gotlarının, hatıraların etkisiyle, Got millî duyguları uyanmış ve yaşatılmış olmalıdır. Katalonya Savaşı hakkında edindiğimiz etkin tasvirlerin meydana gelişini yalnız olayın büyüklüğüne değil, aynı zamanda bu savaşın Hristiyan hükümler için bahis konusu olan önemine de borçlu olduklarını çok çabuk unutmaktayız. Bu savaş, batı kültür âleminin ürkek bakışları önünde cereyan etmiş ve bu âlemin tarihçileri tarafından kaleme alınmış, ferahlanmış bir atmosfer içinde efsaneleştirilerek allanıp pullanmıştır. Batılı tarihçiler, Gotların karşılaştıkları birçok olayların ve kazandıkları zaferlerin farkında bile olmamışlardır; halbuki bütün bunlar, en azından Got-Cermen dünyası için Katalonya olayına Batının verdiği değer kadar önemli idiler. Zira bu savaşlar, Attila'nın ölümünden sonra Cermen kavimlerinin Hun hakimiyetinden kurtulma savaşları idi. Frank tarih yazarı Gregor von Tour ve onu izleyen diğer tarihçilerden bu savaşları yansıtma bekleyemeyiz. Öte yandan Jordanes'in Gotlar Tarihi'nin 50-52. bölümlerini okuyan bir kimse, onun Latincedeki üslup mükemmelliğinde ecdadı Gotların bağımsızlık savaşındaki kahramanlıkları karşısında Got kalbinin çarpışını duyar ve Batı tarihçilerinin Katalonya savaşlarının da yaptıkları abartmalı tasvirleri aynen bu savaşlarda da

görür. Valamer'in idaresinde kazanılan Got zaferi ile Doğu Got krallarının en ulusu Büyük Theoderich'in doğumu arasında pitoresk bir bağlantı kurulmuş olması, Doğu Got geleneğinin bu savaflara ne kadar büyük bir önem verdiğini göstermektedir. Burada büyük Hun meydan muharebesi hakkında bir destanın ortaya çıkması için elverişli zemin mevcuttur.

Kahramanlık destanının tarihin gerçek seyriyle karşılaştırılmasında fazla ileriye gitmemek gerekir. Fakat «Katalonya tezinin» savunucuları, özellikle Heinzl, bu büyük savaftaki şahısları destandaki kişilerle aynı kılmaya çaba harcamıştır. Halbuki Heusler'in ihtiyatla seçtiği en mükemmel durum bile hiçbir şekilde karşılaştırmadan daha ileri gitmemiştir; ayniyet bahis konusu değildir. Zira Batı Gotlarına göre Katalonya Savaşı'nın en önemli olayı, tarihî bilginlerin de kesinlikle belirttikleri üzere, kralları Theoderich'in ölümüdür. Theoderich'in ölümünü ve savaş curcunası arasında cesedinin kurtarılacak olarak ağıt töreni yapılmasını Jordanes —herhalde Cassidor'dan esinlenerek— Batı Gotlarına mal etmektedir. Bütün destanda bu meydan savaşı hakkında tek bir kelime geçmez. Burada Got birader zaferi kazanmış kişi olarak Hunlunun cesedi başında durur. Babası Theoderich'in yerine savaş meydanına atılmış olan ve Heusler tarafından yapılmış olan mukayesede yararlanılmak istenen oğlu Thorismund dahi hiçbir yerde destandaki olaylarla bağlantı kuramaz; kendisinden ancak bir Latin anekdotunda aldatılmış ahmak bir barbar tipi olarak yararlanılır. Diğer kıyaslamaların herhangi biri de geçerli değildir. Bunlardan vazgeçilebilir.

Şüphe yok ki, Jordanes'in Got bağımsızlık savafları hakkında verdiği bilgilerle de yüzde yüz kesin bağlantılar kurulamaz. Attila'nın ölümünden sonra huzursuzluklarla

dolu geçen ilk on senenin tarihî olayları, bizim için, özellikle Hun - Got iç ilişkileri açısından Jordanes'in anlattığı tarihî gerçekle belirtme ve ipuçları elde etme imkânından uzaktır. Biz ancak genel durumu ana hatlarıyla belirtmekten başka bir şey yapamayız. Attila'nın Ardarich'in kız kardeşi olan soylu bir Cermen prensesiyle evlendiğini ve bu evlilikten Hun - Cermen karışımı bir veliaht doğduğunu biliyoruz⁵¹. Batı Gotlarında değil doğuda, Hun - Cermen hanedanlık aileleri arasında birleşmelerin olabileceği müsait yerlerde ve Cermen prenseslerinin Hun prenslerine varmasından sonra Cermen kral oğulları da Hunlardan kız alma yollarını araştırıp bulmuş olmalıdırlar. Huni - ile başlayan veya içinde Huni bulunan Doğu Gotlara ait adların Hun - Cermen evlenmelerinden meydana geldiği zikredilmeye değer⁵². Böyle birleşmelerin Attila'nın ölümünden sonra birden bire kesildiği kolaylıkla anlaşılabilir. Bu hava Jordanes'in eserinde de açıkça görülür. Jordanes cap. 50'de Ardarich'in «**In latum seruiendi pudorem secuta felisitate detersit** = duyduğu hizmet etme utancını, kavuştuğu mutlulukla sildi». olarak vurgular. Öte yandan Hun görüşünü de onların Valemer'e karşı giriştikleri saldırının bu sebeplere dayandığını ileri sürerek belirtir (cap. 52) «**Contigit ergo, ut Attilae filii contra Gothos, quasi desertores dominationis suae, velut fugacia mancipia reguïrentes verirent** = Öyleyse Attila'nın oğulları, Gotlar sanki kendi hâkimiyetlerini bırakıp kaçarlarmış gibi, onların peşinden kaçak kölelerin ardına düşercesine giderler».

Böylesine küçültücü ve alaylı hakarete karşı Gotların hürriyet duyguları da gereken cevabı verir. İhtiyar silâhşör Gizurr Grytingalidi, Got kralının varisi olmak isteyen melez Hunlunun suratına karşı «*pja barn* = esir karının piçi» diye bağırır. Ona verilen Hunnlungr lakabı da (eser-

de bu ad Hun büyük babası Humli'den alınmış olarak geçer) küçültücü anlamda Hunnlungr'un bozulmuş şekli «Hünnling = Hun veledi» olarak kabul olunmak istenir.

Katalonya Batı Got yahut da Doğu Got hipotezlerinden birini seçmek durumunda kalırsak Doğu Got hipotezi daha çok kuvvetli bir ihtimal olarak karşımıza çıkar. Doğu Got tezi yer adlarıyla da haklılık kazanır. Aynı şekilde şahıs adları ve tabirleri de ancak Doğu Got hipotezi ile açıklanabilir. Kısaca, bu hipotez, özellikle Doğu Got çevresinde ve Doğu Got hürriyet havası içinde olayların yansımalarını ve eski kahramanlık destanını simgeleyen bu kıymetli eserde yüksek edebî zevki bulur.

E. Mogk'un eski bir düşüncesinin yeniden ele alınıp üzerinde durulması gerektiğine işaret etmeden geçemeyiz⁵⁹. E. Mogk, Ermanerich Destanı'nın kaynağının, bizim burada Kuzeydeki Hun imajının teşekkül edişinde göstermeye çalıştığımız gibi, Doğu Got destanı olduğunu ve Frank diyarına uğramadan doğu kültür birliğinden geçen bir yol izlediğini ileri sürmüştür. Alman ve Kuzey Ermanerich tipleri de tıpkı Alman ve Kuzey Attila imajları gibi birbirinden farklıdır. Burada da Kuzey, çok açık bir şekilde Jordanes'le beraberdir, halbuki Alman bölgesinde en azından çok erken bir çağda radikal bir biçim değişmesinin meydana gelmiş olduğu kesindir. Kanaatımızca, problemin burada da yukarıda işaret ettiğimiz anlamda çözülmesi mümkündür. Bu olumlu imkânlara karşılık işin bir de olumsuz yanı için önemli bir ilave yapmak gerekir. Kuzey, eski Got edebiyatının kahramanlık destanını V. yüzyılın sonuna kadar tanır, o Attila'yı tanır, Alman topraklarında izler bırakmamış olan Hun meydan savaşını tanır, Ermanerich Destanı'nı tanır. Fakat Gotların başkahramanı Dietrich von Bern hakkında kuzeyin hiçbir bilgisi yoktur

İsveç eyaleti Östergötland'taki meşhur Rök Run yazıtında Dietrich tipini belirten bir işaret mevcut değildir⁵⁴. Bu duruma göre XII. ve XIII. yüzyılda Almanya'dan İsveç'e intikal eden kaynak bilgilerden önce Dietrich hakkında İsveç'te hiçbir şeyin bilinmediğine kesinlikle inanabiliriz. Got destan malzemesinin Kuzeye geçişinde yegâne yolun Almanya'dan geçtiği kabul edildiği sürece kıta Cermen destanlarında çok önemli bir kahraman olan Dietrich tipinin Kuzey destanlarında bulunmaması garip ve izahı güç bir keyfiyettir. Bizim görüş açımızdan ise durum daha çok açıklık kazanmaktadır. Kuzey, edebî destan konularını aynı konuların hemen hemen aynı dil ve aynı biçimde yaşadığı Got - Baltık Cermenleri kültür birliğinden almaktaydı. Bu sebeptendir ki, bu destanlar Ermanerich, Attila ve Hun Meydan Savaşı destanlarıdır. Daha sonraki Doğu Got nesli ise, Gotların Tuna bölgesinden İtalya'ya kesin olarak göç ettikleri bir devirde yetişen bir nesildir. Böylece Baltık Denizi'ne uzanan bağ artık kopmuştur; şimdi Gotlar ile onların eski akrabaları arasında yüksek Alplerin teşkil ettiği yüksek bir duvar vardır. Gotların mezarları Roma ve Bizans'a çevrilmiştir; böylece onlar Cermen kültür birliğinin bir parçası olmaktan ziyade çözülüp dağılan Roma İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmişlerdir. VI. yüzyılın başından bu yana İslavların Batı'ya sokulmaları hususu da doğudaki Cermen köprüsünün çöktüğünü göstermektedir. Şimdi anlıyoruz ki, Kuzey'e son zamanlara ait Dietrich von Bern etrafında toplanan Got kahramanlık destanları hakkında hiçbir bilgi gelmemektedir. Frank çevresi de bu Got destanına o kadar geç kavuşmuştur ki, eser Kuzey'e geçememiştir. Ancak Orta Yüksek Almanca destanı Dietrich von Bern'i Kuzey'e tanıtmış ve hem de sevdirmiştir.⁵⁵

Kültürel katmanlaşmaya ve bunun Cermen edebiyatı bakımından doğurduğu sonuçlara genel bir bakıştan sonra tekrar Attila ve Hunlara dönelim. Biz, yalnız Attila'nın genel olarak karakterini tahlil etmekle kalmadık, aynı zamanda ölümünün Doğu'da Got - Kuzey destanının ortak malı olarak özel bir edebî hüviyet kazanışını da ele almış olduk. Öyle ki, şimdi gözümüzün önüne Attila'nın ölümünü, akrabalarının intikamını alan bir kadının aksiyonu olarak işleyen bir Got destanı gelmektedir. Şimdi biz, bu intikamın sebebinde ve erkek kardeşlerin yok edilmesinde Kuzey'in Attila destanlarıyla ortak yanı olan bir destan kastedip etmediğimiz hususunu açıklığa kavuşturmak zorundayız. Daha pratik bir deyişle Burgundların yok oluşlarını anlatan destanı ilk önce Doğu Gotlarının mahsulü olarak mı kabul edeceğiz; daha doğrusu-Attila'nın ölümünden bahseden Got destanı ile Burgundların yok oluşlarını anlatan destan arasındaki ilişkiyi mi düşüneceğiz?

Bu soruyu ortaya atmakla bir spekülasyon alanına girdiğimizi açıkça bilmemiz gerekir. Nibelungenlied Destanı'nın ilk şekli hakkında bu kadar çok araştırma yapılmış olmasına rağmen bugün elde mevcut şekillerden farklı bir şey elde edilmemiştir. Nibelungenlied Destanı'nın tarihî gelişimi hakkında Heusler'in konstruksiyonu da, sade güzelliği içinde çok cazip gözükmesine rağmen, tam anlamıyla kesin bir ifade getirmemektedir⁵⁶ Bu konuda en büyük eksiklik, Alman Nibelungenlied'inin XII. yüzyıldan önce nasıl bir manzara gösterdiğine dair bilginin, ima yolu ile de olsa, mevcut olmayışıdır. Elle tutulan son eser Altere Not'dur. Epik bakımından oldukça geniş olan bu destan, nihayet XII. yüzyılın ortalarından daha geriye götürülememektedir. Alman Nibelungen Destanı için elde mevcut son belge, Saksonyalı bir ozanın

kendisini tehdit eden bir tehlikeye karşı uyararak maksadıyla Danimarkalı Dük Knut Lavard'a 1131'de okuduğu Kriemhild'in ihaneti şarkısıdır. Bu destanî şarkı ile ilgili elimizde hiçbir somut belge yoktur. Bu yüzden Nibelungen Destanı'nın doğuş ve gelişim tarihinin araştırılmasında Siegfried ile Burgundların yok oluşunu anlatan Edda destanları daima takviyeli olarak Alman Nibelungen Destanı'nın tarihî oluşumu içine alınır. Bu iş yapılırken de Kuzey destanlarının eski Frank destanlarının bir devamı oldukları ve bu destanların muhteva ve zihniyetini yansıttıkları noktasından hareket edilir. Bir Frank mahsulü olduğu tartışmasız kabul edilen Siegfried konusu için bu görüş, metod bakımından da tartışma götürmez. Fakat Burgundlarla ilgili konu üzerinde de önemli ölçüde durulmaya değer. Zira, Burgundların Yok Oluşu Destanı'nın çıkış yeri de öteden beri belli değildir; Burgundların başına gelenlere hem doğudan hem de batıdan bakılmış olabilir. İkinci olarak da Kuzeyin Almanya'dakinden tamamen başka olan destanî takdim tarzı, ne yazık ki, her türlü belgenin eksikliği yüzünden objektif olarak izleyemediğimiz, ancak kıyaslamalar yolu ile çözebildiğimiz veya aslına benzetmeye çalıştığımız Alman topraklarında cereyan eden çok radikal değişmelerden etkilenmek durumunda kalmış olabilir. Eski görüşü bir tarafa bırakıp Bergund Destanı'nın konusunun tamamen başka bir yerden Kuzey'e ulaşıp ulaşmadığı sorusunu ortaya attığımızda, bu sefer de faydalanabileceğimiz her türlü objektif belgeden mahrum oluşumuzun yanı sıra, ortada üzerinde tartışacağımız ve olumlu dayanaklara sahip bir görüş de yoktur.

Aslında Attila'nın ölümü ve Burgundların yok oluşu hakkındaki hikâyelerin yukarıda belirttiğimiz kültür birliği çerçevesinde Kuzey destanının teşekkülünden önce

mevcut olduğunu ve Kuzeye her iki hikâyenin beraberce ulaştığını tekrarlamaya gerek yoktur. Her iki tarihî olay, merkezi Worms olan Burgund Devleti'nin 437 yılında bir Hun ordusu tarafından imha edilişi ile 453'de Attila'nın sarayında ölmesi arasında hiçbir ilişki yoktur. Öte yandan Cermen prensesinin Attila'yı öldürmesinin sırf Burgund krallarının öldürülmüş olmalarının intikamını almaktan ibaret olduğu görüşünün ne zaman ortaya atıldığı da belli değil. Bununla beraber şayet Attila'nın ölümünün Got destanında Burgundların yok edilmiş olmasının intikamı olarak hissedildiği ve böyle gösterildiği fikrini kabul ediyor ve Burgundların yok oluşları hikâyesini doğu kahramanlık destanları serisine malediyor sak, bizi buna iten belirtiler şunlardır

1. Eski Kuzey Destanı, Sigurd — Siegfried ve Burgundların yok oluşu hikâyelerini, her iki kısımda da Gudrun - Kriemhild adına bağlanmış olmalarına rağmen, tamamen ayrı iki çevre olarak işlemiştir. Bu demektir ki, sevgili kocası erkek kardeşleri tarafından öldürülen ve sonra bu kardeşleriyle birlikte ikinci kocasına karşı çıkan kadın ile daha sonraki destana göre yalnız kardeşleriyle işbirliği yapmakla yetinmeyip kılıcı yakalayarak Atli'den onların intikamını bizzat alan kadın aynıdır ve bu kadın ilk kocasının ölümünde hiçbir aksiyona girişmemiş, sadece gözyaşı dökmüştü. Kuzeyin 'Nibelunge'lerinde birinci ve ikinci kısım arasındaki çatlaklık bütün destan boyunca artan bir kesinlikle devam eder. Zira genç bir şairin icat ettiği unutturucu içkiyi, her iki kısmı birbiriyle birleştiren ve sanat gücü olan bir bağlayıcı unsur olarak görmek çok zor olacaktır. Bu kopukluk, şüphesiz eski Cermen âleminde bizim modern anlayışımız ölçüsünde hissedilmemişti. Kan akrabalarına karşı duyulan ailevî bağlılık ve yükümlülük evlenme yolu ile

elde edilen hısımlığa karşı duyulandan çok daha fazladır. Siegfried'in ölürken karısına söylediği söz de enteresandır «Ağlama, zira kardeşlerin yaşıyor!» Siegfried bu sözle dul kalacak olan karısını kayınbiraderlerine emanet ediyor demektir. İşte sonraları Atli tarafından öldürülen kardeşlerinin intikamını almakla, Kriemhild ancak üzerine düşen bir vazîfeyi yerine getirmiş oluyor. Fakat bu hukukî davranışa rağmen eski Cermen çağında gerçek evlilik bağı çok kuvvetlidir; Sigurd'un etrafında cereyan eden bütün olayların ikinci kısımda tamamen gözden kaybolması sebebiyle Kuzey Nibelungen Destanı'nın kompozisyonunda büyük bir kopukluk kalmış olmaktadır.

Fakat Siegfried efsanesinin ve onun yapısının incelenmesi çok önemlidir. Bu efsanede aile bağlılığı yüzünden meydana gelen olayların ağır basışını yiğitlik olarak kabul ederek eseri bir kahramanlık destanı saymak doğru değildir. O, daha çok bir aşk masalı, iki kadın arasında suçsuz olduğu halde suçlu duruma düşmüş bir erkeğin hikâyesidir; buna uygun olarak da karakterlerini başka türlü çizmiştir. Siegfried de aslında efsanevî mahiyetteki kuvvet eylemlerine rağmen aktif değil, pasif bir kişidir. İşte sırf bu eylemlerin efsaneviligidir ki, onu kahramanlık çevresinden ayırmaktadır. Zira, yiğitlikte söz konusu olan başarının inanılmazlığı değil, ahlâk telâkkisine uygunluğudur. Destanın esasını teşkil eden kısmın iki kadının Siegfried için giriştikleri çok şiddetli tartışmaları ihtiva etmesi, bu görüşe çok uygun düşmektedir. Öte yandan seven bir kadın değil de, ancak çok gururlu ve ihtirasla dolu bir kadın olarak gördüğümüz Brynhild de intikam fikrinin tatbikçisi yahut da koruyucusu olarak yiğitlikle ilgisi olmayan başka bir tiptir. Bu efsane birbirini için doğmuş iki insanı, ölüm saçan bir yangının âlevleri arasında da olsa, birleştirir. Böylece Siegfried olayı ken-

diliğinden kesin sonuca varır; başlangıçta bir devam bahis konusu değildir. Fakat biz eserde bir aksiyon devamı olacaksa, bu aksiyon sahibinin iki kadından sağ kalanının olması gerektiğini seziyoruz. Bu aksiyon ancak Kriemhild aksiyonu olabilir; fakat hiçbir şekilde Kuzey'in Atlisi'ndeki değil. Ancak Alman destanındaki Kriemhild aksiyonu Siegfried efsanesini doyurucu bir şekilde devam ettirebilir ve bu aksiyonla Kriemhild şahlanıp yüceliğe ulaşır. Tesbit ettiğimiz kadarıyla, Gudrun Kuzey'in Atlis Destanı'nda yaptığı gibi hareket etmez, aksine eserin Siegfried bölümünün gösterdiği yönde hareket eder ve bu da Kuzey'in Nibelungen Destanı'ndaki kopukluğu çok fena bir biçimde hissettirir.

Aslında her iki destanı da, mahiyet farkları sebebiyle küçümsememek lâzım. Her ikisi de büyük; ancak birisinin özünde yiğitlik yatar, diğeri ise başka bir düşünüş tarzından doğar ve oluşturulurken kısmen yiğitleştirilir. Bu kısım Merovenj topraklarında gelişmiştir⁵⁷. Aynı memleketin böyle muhtelif iki mahsul vereceği söylenememiş, Nibelungen kompleksinin her iki kısmında da Got ve Merovenj tarzıyla karşılaşmıştır denmiştir.

Nibelungen araştırmacılarının yaptığı gibi, destan Kuzey'den Frank diyarına kaydırılarak her iki kısım arasındaki kopukluk bizim için kabul edilmez bir hal alır. Heusler, her iki destanın sırf isim benzerliklerine dayanan bir yaklaşımı kabul etmekte ve Kuzey düşüncesine uygun bir gerçeği vuku bulmuş gibi göstermektedir. O, ihtiyari ve bilinçli olarak elde edilen bu kararsız durumu, VIII. yüzyılda Tuna bölgesinden esere yeni bir biçim veren usta bir şairden çıkıp da dış yaklaşımı içten bir bağlantı haline getirene kadar nesiller boyu sürdürür. İşte Heusler'in Nibelungen yapısı ile ilgili ortaya koyduğu

plansız ve zayıf taraflarından biri de budur. Eğer Kuzey'de karşılaştığımız durum ne bilinçli olarak yaratılmış, ne de gezen bir konu olarak bize intikal etmemiş olsaydı daha iyi olurdu. Fakat Burgundların Yok Oluşu Destanı'nın da Got-Kuzey ortaklığını, Siegfried efsanesinde ise başka, yerden gelmiş yabancı, Frank unsurunu gördüğümüzde, bunu Kuzey topraklarında meydana gelmiş mihaniki bir olay olarak kabul edebiliriz. O zaman isim benzerliği bizi rahatsız etmez. Burgund ailesi çeşitli olayların dokusuna girmiştir : Siegfried efsanesi, Walther efsanesi, Yok Oluş efsanesi gibi. Walther efsanesinin daha erken çağlarda diğerleriyle bir ilgisi olmamıştır. Siegfried efsanesinin de böyle bir şeye ihtiyacı olmamıştır. Gerçekten eski Atli Destanı ile en eski Sigurd Destanı kendi başlarına idiler, birbirleriyle ilişkileri yoktu. Eski Atli Destanı'nda Sigurd'tan hiç bahsedilmez, daha yeni olan sonraki destanda ise, Sigurd söz-arasında şöyle kısaca anılır. Her iki destanda da sonuç, tatmin edici, semboller bakımından zengin ve başarılıdır. Siegfried kısmı, Sigurd ile Brynhild'in birbirine kavuştuğu odun yığınının alevleri içinde, Atli kısmı ise Hun kralının yanan sarayının alevleri içinde sona ererler. Kuzey destanında her iki kısmı birbirine bağlayan hususlar bir yandan soy bakımından —Brynhild Atli'nin kızkardeşidir— beraberlik, öte yandan birçok şeyi önceden ima eden ve sonra yorumlayan konuşmalardır. İlk eserde gaipten haber veren hayvanlar ile ölmekte olan Brynhild'in geleceğe ait açıklamaları var; daha sonraki Atli Destanı'nda ise, Atli ile Gudrun arasında geçen konuşmalar. Bunlar her iki eseri birbirine bağlayan ve köprü vazifesini gören unsurlardır. Kuzey, her iki kısmın da Frank destanlarında birbiriyle ilgili olduğunu öğrenince, bu köprüler kaldırılmış olabilir. Ayrıca bağlantıyı sağlayan bu köprüler Es-

ki Sigurd Destanı'nda olduğu gibi birinci kısımda da Frank destanlarından alınmış olabilir⁵⁸. Soy bağına önem veren kuzeyin Brynhild'i Atli'nin kız kardeşi yapmış olması kuvvetle muhtemeldir. Bazı paralelliklerin bizi zorladığını seziyoruz : Atli'nin karısı Gunnar'ın kız kardeşi dir. Aynı şekilde Gunnar'ın karısı da Atli'nin kız kardeşi yapılmıştır. Her iki destan arasındaki bağlayıcı unsurlar üzerinde 58 numaralı dipnotta durulmaktadır. Sonradan yapılan yorumlara ise ancak yeni Atli Destanı'nda rastlanır. Frank Destanı'nda her iki kısım arasında görülen organik bağa burada da yer vermenin denendiğini görüyoruz. Ancak bu deneme başarıya ulaşmamıştır; çünkü eski Got Atli geleneği çok sağladı. Bu yüzden bağlantılar ancak dışa dönük yaklaşımlar halinde kalmıştır. Gelişmenin izlediği bu yol edebî gerçekler açısından bize Heusler'inkinden daha haklı gözükmekte. Frank topraklarında da her iki muhteva birbiriyle karşılaşmıştır. Vaktiyle muhtevaların birbiriyle sağladıkları uyum, Heusler'in bize çizdiği biçimde cereyan etmiş olabilir. Frankların Siegfried'e verdiği önem ile Almanların Attila hakkındaki görüşleri, Burgundların Yok Oluşu'nu Siegfried'in ölümünün bir sonucu şekline sokmalarında iki önemli âmil olmuşlardır.

2. Kuzey Destanı, Attila etrafında cereyan eden olayları sanki bir Got - Hun çatışması bahis konusuymuş gibi ele alır. Burgundların adı Kuzey Atli Destanı'nda ancak bir defa, Eski Atli Destanı'nda geçer. Gunnar bizim basıklarımızda 18. kıtada «vin Borgunda (tekil i-hali) = dost, yani Burgundların prensi» olarak geçer. Fakat bu şekil bakımından değil, muhteva bakımından terstir; «vin-in Burgunda (çoğul yalın hal) = Burgundların dostları» passiv özneye, yani Hunlara ait bir tabir olarak kabul edilebilir. İlk defa «vinir Burgunda» diyen kişi, herhalde

Alman Burgund Destanı hakkında bir şey bilmiyordu : O, bu tabiri bir kavmin başka bir kavim ile bağılılığını ifade eden ve alışagelmış başka bir şekli zannetmiştir. **V i n b o r g u n d** metrik bakımdan güzel olmadığı için bu şekil değişikliğinin sebebi daha derinde olmalı ve daha eskiye dayanmalıdır. Olaylara sahne olan Ren bölgesini de sadece en eski destan bilir. Burgundların definesi buradadır (Kıta 17; 27). Fakat Kuzey Destanı'nda Atli'nin ölümü hikâyesinin Got - Hun zıddiyeti yüzünden meydana geldiğine dair kanıtlar daha çok yaygın ve etkindir. Bunun sonucu olarak Gunnar eski Atli Destanı'nda Gotna pödann (= Got hükümdarı) olarak geçer ki, bu ad daha sonra XII. ve XIII. yüzyıllarda bir halef tarafından Gotna drötinn şeklinde taklit edilerek alınmıştır. (Gripissâ, kıta 35). Başka bir yerde kraliçenin annesi **g o t n e s k k o n a** = Got kadını (ikinci Kudrun Destanı, kıta 17). Sigurd'un ölümünü anlatan en eski destanda ise Gunnar'ın halkı **G o t a m e n g i** olarak geçer (Brot, kıta 9). Bu belgelerin ünlem olarak kullanılan **g o t n a r**'ın (erkekler, yiğitler) **g o t a**'nın çoğulu **g o t i (P f e r d, a t)**'nin-in olabileceğinden ötürü reddedilmesi de kabil değildir. Zira ünlem olarak kullanılan bu kelimelerin⁵⁹ bütün Edda destanlarında Burgund krallarıyla ilgili olarak yalnız bu yerlerde kullanılmış olmaları gariptir. Bu tabirler Burgundların hasımları olarak Hunlara sonradan gelip katılanlar için kullanılmışlardır. Böylece soy birliğine çok önem veren destanlarda Brynhild Hun kralar ailesi içinde Atli'nin kız kardeşi yapılmak suretiyle Hun soyuna dahil edilmiştir. Hattâ Sigurd bile bu şekilde çok defa **h u n s k r** (hunlu) olarak anılmıştır (Kısa Sigurd Destanı, kıta 4; 18; 66; 67; Yeni Atli Destanı, kıta 100). Yer adlarında da Doğu Got izleri görülür. Atli'nin kayınbiraderlerine yaptığı cazip davet ve bu davette yapılan yiğitçe teklifler, kaleme alınış tarzları bakımından

Hun Meydan Savaşı'nı çok iyi hatırlatmaktadır. Şu yer adları yeniden göze çarpar : stadi Danpar «Dnjepër kıyısı» ve eski sınır ormanı Myrkvid. Gunnar ise Bizans imparatorunun sarayından gelen nadide mücevherata (kominn or hqll Kiars) sahiptir. Zira, 'Kiar', Kayser anlamına gelen ve Bizans imparatoru için Kuzey'de kullanılan bir kelimedir. Nasıl ki, Hildebrand Destanı'nda Hun diyarından yurduna dönen Got Hildebrand, Bizans altınından yapılmış ziynet eşyasına (cheisuringu gitan) sahip ise aynı şekilde Kuzey'in Gunther'i de Bizans sarayından gelme mücevherata sahiptir.

Bütün bunlara şu hususu da katalım Kanaatımızca Tuna geçişi, genel olarak gemi yolculuğu, Nibelungen Destanı'nda kesin ve önemli faktördür. Mukadder akıbet burada oluşur; burada tecelli eder. En eski Kuzey Destanı'nda bu yoktur. Kayınbiraderler eniştelere atla giderler. Yolları patikası bile bulunmayan Myrkvid'ten geçer. Burası, bildiğimiz gibi, Gotlar ile Hunlar arasındaki geleneksel sınır bölgesidir ve bu yüzden de 'patikasız'dır⁶⁰, Hun Meydan Savaşı Destanı'nda da Hun orduları Myrkvid üzerinden Gotların memleketine sokulmuşlardı. Tabiatıyla bu Güney Got ilişkilerinin oldukça sık olmalarına rağmen, daha sonraki önemsiz Kuzey belirtileri olarak üzerinde durulmayabilir. Kuzeyin Atli geleneğinin Frank menşeli olduğu görüşüne sıkı sıkıya bağlı kalındığı süreçte böyle davranılması icabeder. Ama Burgundların yok oluşu ile ilgili eski Kuzey geleneğinin Got menşeli olduğu kabul edilince araştırmalarda adı geçen ilişkilere de değer ve yer vermek gerekir. Böyle olunca da Kuzey, eski Got Destanı kendisine, Frank Destanı gibi göçmen bir destan olarak değil de atadan miras bir kahramanlık destanı olarak kaldığı için, Cermen - Hun düşmanlığını Got -

Hun düşmanlığından daha özel bir biçimde görmeye alışagelmıştır.

İşte bizim prensip itibarıyla Burgundların Yok Oluşu Destanı'nın ilk edebî hüviyetini Got bölgesinden almış olduğu ve Kuzey'e girişinin büyük Doğu kültür köprüsünün kurulduğu zamanlarda meydana geldiğini kabul etmemizin sebepleri bunlardır. Burgund Devleti'nin çöküşünün 437'de doğudan gelen Hun akınlarının neticesinde meydana geldiğini ve Doğu Gotları nezdinde hazırlandığı görüşünü prensip itibarıyla engelleyecek bir husus bilmiyoruz. Bu hususta ayrıntılara girmeyeceğiz. En eski Got Destanı'nın yapısının nasıl olduğu hususunun araştırılması gerekir. Nibelungen problemlerinin münferit araştırmalarında büyük zorluklarla karşılaşılıyor; özellikle Hagen tipi ile Nibelungen adı⁶¹ üzerinde tartışmak mecburiyeti vardır. Şimdi söz konusu olan husus, esas görüşün ortaya çıkarılması, bütün kahramanlık destanlarının yeni bir gruptandırmaya tabi tutulması ve Attila destanlarının bu yeni perspektife oturtulmasıdır.

Son bir mesele kalıyor Yumuşak tabiatlı yiğit. Alman Attilasını kim yarattı? Kanaatımızca bu da karanlık Kuzey Attila imajı gibi eski olacaktır. Büyük tarihî şahsiyetten nurlanan⁶² Got yahut da diyelim ki, Doğu Cermenlerin yarattığı Attila da aynıdır. Ancak Cermen gözü ile Attila haşin, zalim değil, âlicenap ve iyi huyludur. Cermenleri kurtuluş savaşlarında ortaya çıkan Cermen - Hun düşmanlığı süresinde Attila imajında onun Cermen sever mizacında az bir değişiklik meydana gelmiş olsa bile, Attila hakiki hüviyetiyle hiçbir zaman unutulmamıştır. Onun adı şefkat ve sevgi sembolü olmuştur. Priscus, yaptığı elçilik seyahatinde Attila'yı kalabalık maiyetli, sarayında pek çok Cermen bulunan ve saray törelerini be-

nimseyen bir kral olarak tarif eder. Eski Cermen değerlerinin araştırılmasında, Hun saray geleneğinde Cermen unsurlar abartılmış olsa bile⁶³, gene de bütünüyle birçok şeyler kalmıştır ve bu Attila - Got geleneğinde yaşamaya devam etmiştir. Jordanes, Attila'yı oradan almıştır «**p r o p i t i u s i n f i d e m s e m e l s u s c e p t i s** = bir kez güvenini kazanmış olanlara karşı lütufkârdı.» diyerek

O Attila'yı, maiyetini daima koruyan, maiyeti için her zaman elinden geleni yapan bir hükümdar olarak tanıtır. Büyük Hun kralının savaş alanlarındaki üstün başarısı, etrafındaki Cermenler, özellikle muharip aristokrat çevre üzerinde büyük bir tesir bırakmış olmalıdır. Destanda onun etrafında memleketlerinden ayrılan veya uzaklaştırılmış olan büyük yiğit mülteci kalabalığından söz edilmiş olması bir gerçeğin ifadesidir. Attila'nın sarayı, dar bölgelerdeki aile anlaşmazlıklarında yahut da kavgalarından sonra kaçıp buraya gelen soylular için emniyetle ve şefkatle kucak açan bir barınak olmuştu. Öyle ki, bazıları hükümdar öldükten sonra dahi ona olan derin bağlılıklarını oğluna sadık kalmak suretiyle devam ettirmişlerdir.

Attila'nın oğullarına karşı yapılan savaşlarda bu vefalı Cermenlerden birçoğu Hun tarafında savaşmışlardır. Kurtuluş savaşlarının acıları unutulunca, özellikle Doğu Gotları İtalya'da çok kötü, kendi karakter ve davranışlarına tamamen ters düşen yeni düşmanlarla karşı karşıya gelince büyük savaşların Attilası onların gözleri önünde bütün büyüklüğü ve parlaklığı ile yeniden canlanmış ve kavimler kralının yüce hayali onların İtalya'ya yerleşmelerinden önceki zamanlarını doldurmuştur İtalya'ya yerleşme ve doğu bölgelerinden kopmadan sonra Attila'nın yerini büyük Got kralı Theoderich almaya başlamış-

tır. Böylece Theoderich zamanının savaş izleriyle bozulmamış olan geçmişin temiz Attila imajı ile birleşmiştir. İtalya'daki Doğu Gotları Dietrich von Bern'in şahsında berrak bir Attila tipi yaratmışlar ve ona nihai hüviyetini vermişlerdir. Yolun bundan sonraki kısmı bellidir Bu yol, Tuna üzerinden Bavyera'ya ve Frank Devleti'ne, böylece Alman Destanı'na uzanır. Burada Attila şaşılacak derecede aslında olduğu gibi, apaçık ve berraktır. Nibelungen Destanı'nda Attila yabancı, değişik, fakat heybetli, sıkıntılı ve çok zor durumlarda Cermen krallarına ve kahramanlarına dostça davranan, daima yardım elini uzatan büyük bir hükümdar olarak görülür.

Çeşitli görüşlerin tarifi budur. Attila'nın muhtelif imajlarının bulunması, her kaynağın bu büyük adamı gerçek hüviyetiyle kavrayamadığını, aksine kendilerine nasıl yansımışsa öyle alıp ona şaşılacak derecede sımsıkı sarıldıklarını kesin olarak göstermektedir. Batılı tarihçilerin siyasi tesirlerle ve bağnaz gözlerle baktıkları Attila, Cermenlerin muharip gözlerle baktıkları büyük orduların kralı Attila'dan tamamen başka biri olmuştur. Daha keskin ve daha doğru görenler, şüphesiz Romalılar değil, Cermenlerdir. Jordanes'in Attila'yı anlamış ve anlatmış olması, onun Cermenleri ve Cermen geleneğinin varislerini çok iyi tanıdığı gösteriyor. İki ayrı Cermen Attila imajını kendi kaderleri içinde incelememiz, bize Cermen dünyasının edebî ve kültürel gelişimine değerli bir bakış imkânı vermiş, önemli birçok eski problemler içinde yeni görüş açıları getirmiştir.

NOTLAR

- 1) **Amédée Thierry Historie d'Attila et de ses successeurs**, 2 cilt. Paris 1856. Destan ve Efsanede Attila, özellikle IV. Kısım (cilt 2, 228 v.d.)
- 2) Bk. s. 15, dipnot 25
- 3) **Andreas Heusler, Altgermanische Dichtung in Handbuch der Literaturwissenschaft**, yayınlanan O. Walzel. Postdam 1923, Heldenlied, s. 144 ff.
- 4) Bk. dipnot 12
- 5) **Fransız menkıbeleri, Thien, İtalyan Menkıbeleri, Alessandro d' Ancona Poemeti popolari Italiani**, Bologna 1889, girişte, Attila Flagellum dei şiiri, s. 168, v.d.
- 6) a.g.y., cilt 2, 233
- 7) a.g.y., cilt 2, 234
- 8) a.g.y., cilt 2, 248 Thierry'in verdiği bilgi doğru değildir. VIII/IX. yüzyıla ait mon. germ. hist. sorr. rer. mer. III.'de basılan eski Lupus menkıbesinde bu tabir yoktur.

leri geldiği söylenmiştir (Koegel, **Geschichte der Deutschen Literaturwissenschaft**ini kaydeder. Ancak sonradan Roma'nın baş azizleri Paulus ve Petrus şahsen ona gelirler, Petrus kılıncını çekerek hiddetli davranışlar gösterir. Bu manzara karşısında Attila titrer ve geri döner. Treues'in menkıbesinde Hunlar, şehirden geçerken zarar vermesinler diye birçok menkıbelerde akılları durduran havası vardır.
- 10) Bk. yukarda 5 numaralı notta verilen İtalyanca şiir ve yayımlayanın giriş ksm. s. 232 v.d.
- 11) Bu mersiye'nin metninin Cermence olduğu kabul edilmiş, hatta Jordanes'in Latince sözleri arasında kulağa Cermen kafiye ölçü-

İeri geldiği söylenmiştir (Kuegel, **Geschichte der deutschen Literatur**, I, 47 ff.). Bugün ise bu konuda Heusler'in çok ihtiyatlı hükmü geçerlidir (a.g.y.s. 52 v.d.). Metnin ilk şekli, Gotça da olsa, bugün Latince metnin arasında görülmemektedir.

- 12) Latince
- 13) Attila yalnız Galya'da değil, aynı zamanda Alman Frank topraklarında da efsanede yaşamaktadır. Meselâ, Köln'de 11000 bâkirenin katili olarak Utrecht'te Tonger'in vb.
- 14) Bk. Hans Naumann, **Der wilde und der edle Hilde**. Ehrismann, Festschrift 1925, s. 80 ff. Über Etzel, s. 84 f.; 93 ff.
- 15) Fr. Kaufmann, **Philosophische Studien, Festgabe für Silvers**, Halle 1896, s. 124 ff. insbes. s. 154 f.
- 16) Bertelsen baskısı, 2 cilt, Kopenhagen 1905, v.d. Fine Eriksen, Thule serisi (Dieterichs, Jena) cilt 22.
- 17) Andreas Heusler, **Nibelungensage und Nibelungenlied**, 2. Aufl., Dortmund 1923, «Altere Not» insbes. 58 ff.
- 18) Herm. Schneider, **Germanische Heldensage**, Berlin 1928 (Pauls Grundriss der germ. Philologie, 3. Aufl.).
- 19) Kahramanlık destanlarına ait eserlerinde, özellikle «Nibelungenlied Destanı ile ilgili araştırmalarında» en tutarlı yazar Hollandalı R.C. Boer'dir, 3 cilt, Halle 1906 v.d. Bununla beraber Heinr. Hempel'in yeni araştırmalarında (Nibelungestudien, 1926) aşağı Almanca unsurlar önemli rol oynar. W. Haupt Russ Byliny destanlarını ve çağdaş tarihi de içine alan aşağı Almandaki gelişmeleri, **Zur Niederdeutschen Dietrichsage**, Berlin 1914 (Aşağı Almanca Dietrich Efsanesi Üzerine) adlı mükemmel kitabında gayet açık ortaya koydu. Bu konudaki diğer bibliyografik bilgi için Schneider'e başvurmak gerekir. Bütün çabalara rağmen bu aşağı Almanca bibliyografyası bir çerçeve çizememektedir, öte yandan her türlü yazılı belgenin eksikliği de geniş epik biçimde bir aşağı Almanca destanının kabulünü zorlaştırmakta. Bizim için hayali olan bu kavramlar ne kadar az ele alınabilirse o kadar iyi olur.
- 20) Bk. s. 16 v.d.
- 21) Bkz. Wolf von Unwverth, **Archiv för nordisc philologi** 35, 113 ff. (Büyük İsveç Herbortfabel) ve nihayet Schneider, a.g.y. s. 183 v.d. (Alman Brünhilt tipi için).

- 22) Bu, herhalde aşağı Almanca bibliyografyasının özel durumuna ait görüşle birleşir. Fakat bu bibliyografya orada daha büyük bir «yerellik» (köklülük) ile izah edilir. Burada ise, şayet Saksonya Destanı gerçek bir büyüklük olarak kabul edilirse, yabancı alıntılarının karışmış olması söz konusu olacaktır.
- 23) Schneider, a.g.y. s. 227 v.d.
- 24) H.c.H Brunner, **Über absichtliche Missetat im altdeutschen Strafrecht. Sitzungsber. kgl. Akad. d. Wiss.**, Berlin 1890, 815 ff. Son zamanlardan kendisinden yukardaki notu aldığım H. Naumann Balders'in kör ve suçsuz Hodr tarafından öldürülmesini intikam görevi (kan davası) ve istenmeyerek yapılmış bir eylem olarak gayet iyi anlatmıştır. (**Der Mythos vom Golte Balder und das Altgerm. Lebensgefühl.** Frankfurter niversitaetsreden 1931).
- 25) **Klage 954 ff.** (Bartsch baskısı, Leipzig 1875)
- 26) Hast du elnen andern, dem du übel traust und von dem du doch Gutes begehrest
Freunlich magst du sprechen, aber falsches Sinnen
Zahlen Täuschung für Trug (Hávamál)
(Güvenemediğin, fakat kendisinden iyilik beklediğin bir kimseye dostça hitab edebilirsin, ama içinden geçeni belli etme! Kısasa kısas).
- Edda ahlâk şiiri Hávamál'da bu ve buna benzer taşlama deyişleri vardır. Hile ve kurnazlık varsa da, ahlâk dışı bir durum yok.
- Bk. Heusler, *Altgermanische Sittenlehre und Lebensweisheit*, in Nollau, *Germanische Wiedererstehung*, Heidelberg 1926. Bütün Kuzey «Saga»larında bu gibi davranışlar için karakteristik örnekler vardır.
- 27) Bu konuda daha fazla bilgi s. 23 v.d., ve orada belirtilen bibliyografyada.
- 27 a) Qui Attila, ut Priscus historicus refert, exitii sui tempore puelam nomine, decoram valde, sibi in matrimonio post innumerabiles uxores, ut mos erat gentis illius socians eiusque innuptiis hilatritate nimia resolutus, vino somnoque gravatus resupinus iaceret, redundans sanquis, qui ei solite de naribus ffluebat, dum consuetjs beatibus impeditur, itinere férali faucibus elap-

sus eum extinxte... sequenti vero luce, cum magna pars diei fuisset exempta, ministri regii triste aliquit suspicantes post clamores maximos fores ffringund inveniutque Attilae sine ulo vulnere necem sanguinis ffusione peractam, puellamque demiso vultu sub velamine lacrimantem.

- 27 b) Attila rex Honorum, Europac orbator provinciae, noctu mulieris mann cultroque confoditur. Quidam vere sanguinis rejektione necatum perhibent.
- 28) Thierry, adı geçen eserde (cilt 2, ş. 257) Ravenna efsanesi ve bu efsanenin bir yandan Ravenna açısından antiromen görüş, öte yandan da Roma açısından antiravan görüş hakkında bilgi vermektedir. Bir görüşe göre Ravennalı Johann Hristiyan din adamlığının mükemmel bir örneğidir. (Örnek Hristiyan bir din adamıdır) ve Attila üzerinde bıraktığı dinî etki dolayısıyla Hun hükümdarı Ravenna şehrine dokunmaz. Diğer görüşe göre, Johann Ariusçu (!) olur ve Attila'yı aldatır. Sonra papadan gerçek durumu öğrenen Attila dönüşünde Ravenna'ya hücum eder ve fesat ocağı haline gelen şehri silip süpürür. Mezhep kavgalarında hakem Atilla! İki ayrı dinî merkez arasındaki kıskanç rekabet neler yapmaz ki! Bizim için önemli olan husus Ravenna'nın Roma'ya karşı cephe almış olduğunun belgelenmiş olmasıdır.
- 28 a) **Mon. germ. hist. auct. ant.** XIII, 334.
- 29) Görüldüğü gibi şair, Priseus — Jordanes'in geleneksel şeklini değil, tarihî şeklini tanıyordu. O halde o, Paulus'tan yararlanmamıştır, kaynağını bilmiyoruz. Şair bize Karolenj Devleti'nin evrenselliğini ve gerek siyasi, gerekse fikri açıdan şarkın hazinelerine göz diktiğini ispat etmiş oluyor! Saksonyalının edebî yapısının gerçek benzerini Olaf Trygvason ve Kudrun, Snofris Haimskringla, (bk. Thule, kol., cilt 14, s. 256) daki Jarnskeggi'nin kızı vermiştir. Bu hikâyede de kız gerdek gecesi babasının katili kocasını hançerle öldürerek intikamını alır.
- 30) **Bk. Grimm, Deutsche Heldensage,** 3 Aufl., s. 10.
- 30 a) **Klage,** a.g.y., 4323. Satır v.d.
- 30 b) Yetenekli yazar, v.d. Hagen, **Minnesaenger II,** 153; Siegfried Helbling **VIII,** 1064. Her ikisi de XIII. yüzyılın sonları.

- 30 c) Birkaç İtalyan çevirisindeki Attila'nın ölümüne dair efsanevi haberler değersizdir. (d'Ancona'da, a.g.y., s. 186; Tod in den Maremmen, s. 199; Tod in Rimini, ve orada yayımlanan şiirde verilmiştir).
- 31) Bölüm 414 ve 427 v.d. Saga'da anlatılanlar çok yerde açık değildir. Saga, annesinin bundan sonra başına gelenler ve Hagensohn'un intikamı nasıl aldığına ve anahtarını nasıl elde ettiğine dair hiçbir şey söylemez. Hikâye Kuzey balad edebiyatı hazinesine girmiştir; fakat burada Saga'dan alınması mümkün olmayan şekil ve konular arz etmektedir. Bu durumda Alman balad şiirlerinden yeni bir şeyler öğrenmiş olduğunu kabul etmemiz gerekiyor.
- 32) Burada ancak «**Die färgischen Lieder des Nibelungenzyklus, Heidelberg 1918**», s. 209 v.d. ın daki açıklamalarımıza dikkati çekebiliriz. Orada daha yeni Kuzey kaynakları da gösterilmiş ve işlenmiştir. Ana görüş olan, Kriemhild'in intikam için hedef alındığı görüşümüze Hempel de katılır. A.g.y., s. 71 v.d. Schneider başka görüşle, a.g.y., s. 112 v.d.
- 33) C. Voretzsch, **Zur Geschichte der Nibelungensage in Frankreich und Deutschland** (Almanya ve Fransa'daki Nibelungen destanları hakkında), Zeitschr. f. dtsches Altert. 51, 39 ff.
- 34) Bu konudaki çalışmalardan etnoloji ile ilgili E. Karsten'in **Die Germanen** (Berlin 1928) adlı eserine, dil meseleleri için de G. Neckels'in *Islandschrift* (Breslau 1930)'te çıkan **Der Wert der islaendischen Literatur** (İslanda Edebiyatının Değeri) adlı makalesine dikkati çekmek isteriz. Karsten'in 57. sayfadaki ve 22-26. paragrafların «yayıma haritasını» ve Neckel'in, bugün herkesin kabul ettiği «Gotça Güney Cermence değil, Baltık kıyılarına uzanan Kuzey Cermencesinin daha eski bir oluşum safhasıdır» cümlesini de özellikle belirtmek isteriz. Neckel'in en eski Run anıtlarındaki Cermencenin «urgermanisch» (Kadim Cermence) olduğu şeklindeki görüşüne tamamen katılıyoruz. Bk. **Nordische Sprachprobleme** (Kuzeycede Dil Problemleri) adlı makalemiz, nord. Zeitschr. 1928, S. 186 v.d.
- 35) Gedica, Kap. 4.
- 36) Bu konuda en pratik açıklamalar Rich. Jordan'ın, Hoop'un, **Reallexikon der germ. Altertumskunde**'indeki makalesindedir.

- 37) R. Much, Zeitschr. f. dtsches Altert. 33, 4 ff.; Gudmund Schütte, Anganty-Kvadets Geografi Arkiv för nordisk filologi 21, 36 ff.; Otto von Friesen, Röckstenen, Stockholm 1920 (S. 108 ff.); Birger Nerman, Försök till datering av Reidgoternas konungaätt, Festschrift für Finnur Jonsson, Kopenhagen 1928, S. 206 ff.
- 38) Q von Friesen, Rö-stenen i Bohuslän och runorna i Norden under folkvandringstiden. Upsala Universitets Årsskrift 1924. Elias Wessén. De nordiska folkstammarna i Beowulf, Stockholm 1927. Ivar Lindquist, Gldrar. Göteborg 1923, S. 119 ff. E.T. Karsten, Die Germanen, S. 157 ff.
- 39) Bernharf Salin, Die altgermanische Tierornamentik, (Eski German Hayvan Teyzinati) Stockholm 1904. Çok ayrıntılarla uğraşan bu kitap Kuzey-Got kültür birliğinin büyük birliğini çözememiştir, ama daha sonraki araştırmalar için etkili olmuştur. Burada kısaca anlatılan araştırma Salin tarafından yapılmıştır.
- 40) En kolay şekilde Friesen'in Hoop'un Reallexikon'undaki makalesinden yararlanılabilir.
- 41) En önemli literatürü veriyoruz Holger Pedersen, Aarbo ger for Nordisk Oldkyndighed 1923, 37-82; Sigurd Agrell, Runornas Tal-mystik; Carl Marstrander, Runene, og Runenavnenes Oprindelse. Norsk Tidsskrift for Spragvidenskap Bd. 1, 35-188; Magnus Hammarström, om runskriftens härkomst. Studier i nordisk filologi Bd. 20 No. 1. Bunlara üzerinde Cermence bir yazıt bulunan Negau miğferi hakkındaki tartışmaları, özellikle Paul Kretschmer'in Z. f. d. A. 56, 1 v.d. daki yazısı ile Neckel'in Islandfestschrift, S. 10'daki notunu da eklemek gerekir.
- 42) Yeni Çalışmalar, özellikle F.R. Schroder'in cesurane konstruksiyonu (Germanentum und Hellenismus, Heidelberg 1924; Altgermanische Kultur Probleme, Berlin 1929), Neckel'in daha eski eserlerine, Gotte Baldur'un yazılarına ,Dortmund 1920 ve Axel Olrik'in Ragnaräk'üne (Alm. W. Ranisch ,Berlin 1922) istinad etmekte-diler Daha geniş literatürün b.k. Hempel, Germ. Romanische Montsschrift 16, 185 ff. ve Naumann'ın adı geçen Balde- Konuşması.
- 43) Kuzey destanlarındaki intikam olaylarının eski malzemesini «Thygestesmahli» sembolü de dahil edilir Gudrun-Kriemhild, çocuklarını keser ve onların et ve kanlarını zafer şöleninde verilen yemek-

te babanın önüne koyar. Kesilip pişirilen çocuklarla ilgili gezgin masalı burada tabiatıyla Yunan efsanelerindekinden başka türlü işlenmiştir. Bu motif zaruri olarak intikam olayının bir parçası olmuştur ne Cermen düşüncesine uygun olan, ne de ilişki bakımından esaslı bir biçimde yerine oturmuş olan bu masalın konu bakımından helenist Got alıntılarında dahil edilmesi gerekir. Biz ise onu eski Got Attila'nın ölümü destanının bir parçası olarak düşünebiliriz.

- 44) Kuzey Hervararsaga'nın son kısmında yer almıştır; ilk sekiz satır 15. yüzyıla ait ince bir kâğıtta, kalan kısım ancak 17. yüzyıldan kopye nüshalardadır. En iyi nüsha Heusler-Ranisch, Addica minor, Dortmund 1903. Tercüme olarak Genzmer'in Edda tercüme serisine alınmıştır. Tuhle (Dieterichs, Jena) Bd. 1, Heliendichtung.
- 45) Bu kısmın Kuzey kültürü ile olan ilişkiler için bk. yazarın «Beitrag zur Islandrestschrift über die religiöse Sprache Vqluspá, s. 95 und Anm. 82 (Islandfestschr., Vqluspá'nın dinî dili üzerine adlı makalesi, s. 95 ve not 82)
- 46) Heusler'in H. Hoops'un Reallexikon'unda açık bir şekilde görülür.
- 47) Rich. Heinzel, **Über die Hervararsaga**. Wiener Sitzungsber. Bd. 114, 2, s. 117 ff.
- 48) Henrik Schück, *Studier i Harvarsagan*, Rektorprogramm Upsala 1918 — Burada geniş literatür «Katalonya Hipotezi» ve Doğu Gotlarının menşeiini Hildebrandsage üzerine yazdığım makalede derinliğine işledim, Zeitschr. f. dtsh. Phil Bd. 49 und 50, bk. özellikle 50, 186 ff.
- 49) Hoops'ta adı geçen makale.
- 50) Bk. Benim Zeitschr. f. dtsh. Phil. 50, S. 191 f.
- 51) A. Thierry, a.g.y., Bd. 1, 258
- 52) Adın kısımları hakkında diğer emin olmayan yorum denemeleri Förstemann'ın «Altdeutsches Namenbuch»unda «Im Ganzen wol zum Volksnamen Hün, Hunnug». Bununla beraber diğer kavim adlarına, özellikle Alman kavimlerine, Eski Kuzeyce **hunn**, Bärenjungens ve Keltçe **huno**'ya atıf yapılmaktadır. Ayrıca Ferd. Wrede, Über die Sprache der Ostgoten im Italien, Quellen und

Forschungen 68 (1891); Hans Naumann, Altnordische Namenstudien, Acta germanica, N.R. Heft 1, S. 49.

- 53) **Die älteste Wanderung der deutschen Heldensage nach dem Norden** (Alman Kahramanlık Destanlarının Kuzeye Geçişi), Festgabe für Rud. Hildebrand, S. 1 ff.
- 54) von Friesen, Rökstenen, Stockholm 1920 ve not 37'de verilen literatür.
- 55) Rökstein'in ayrılmasından sonra Kuzey'de en yeni Edda destanlarının bir parçası olan ve Üçüncü Gudrunlied diye adlandırılan Dietrich'in ortaya çıkışı XII. yüzyıldan önce olamaz. Bu destanda Tanrı'nın takdiri olarak Gudrun Kriemhilt sanıklıktan kendisini temize çıkarır ve Dietrich'in sevgilisi olur. Dietrich, Atli'nin sarayında yaşayan bir Cermen mülteci prensidir. Suçunu kesinlikle inkâr eden ve bu yüzden batağa gömülen iftiracının adı da Herkjá = Helcha olarak geçer. Bütün bunlar Alman destanındaki birkaç ad ve durum hakkında bir şeyler duymuş olan şairin icadıdır. Alman Dietrich destanındaki havadan ne kadar uzak! Ancak Thidrekssaga Alman Dietrich'ini gerçek anlamda Kuzey'e tanıtır, hem de öyle sevdirebilir ki, Dietrich Kuzey balad edebiyatının başkahramanı olur.
- 56) Yukarıda 17. notta geçen Nibelungen kitabı.
- 57) Siegfried olayı ile Schneider'in (s. 186) incelediği ve bibliyografya vererek (s. 189) tesbit ettiği olaylar arasında gerçekte ilgili bir bağ kurma teşebbüsleri başarıya ulaşamamıştır. Biz de Schneider'in bütün bu yeniden inşa çabalarına karşı duyduğu şüpheyi paylaşıyoruz. Şayet tarihi olaylar işe karışacaksa, Merovenjilerden önceki devirlerde Franklarla Burgundlar arasında Ren bölgesinde cereyan eden olaylar bahis konusu olmalıdır. Fakat buna dair hiçbir tarihî kaynak yoktur. Buna mukabil Siegfried efsanesinin aydınlanması için daima Gregor Tours'a gitmek gerektiği hakkındaki görüş de tamamen doğrudur. Merovenjin tarih efsane tipi ile Siegfried efsanesi tipi birbirine benzemektedir. Çünkü aynı topraklardan doğmuşlardır, aynı ruhu taşımaktadırlar.
- 58) Özellikle eski Sigurd Destanı'nın 11. kıtasını feda etmek istemiyoruz. Sigurd vurulmuştur; bu sırada ağaçtan bir karga aşağıya seslenir Atli'nin kılıcı sizlerle kıpkırmızı olacaktır! Yaptığınız yeminler sizin canınızı alacak! Uğursuz haberci ölüm anında se-

sini duyurur, yemine ihanet için intikam ister. Attila'nın nezdinde biraderlerin ölmesi Siegfried'in katledilmesinin intikamıdır. Bu ise Alman Nibelungen felâketinin ta kendisidir. Şu halde biz Kuzey'in Siegfried'i tanıdıktan sonra zaten Burgundların imhasının destanın malzemesi içinde Siegfried'in öldürülmesinin bir intikamı olarak bulduğuna inanmak zorundayız. Aslında Kuzey bunu almadı, eski sağlam Atli Destanı'nı muhafaza etti. Bunun içindir ki, kuşun kehanetinin daha ilerisi için bir önemi yoktur.

- 59) Ünlem halinde zayıflatılarak kullanılan Gotnar önemsiz değildir. Kuzey'de başka hiçbir kavmin adı «muharip, kahraman» anlamını almamıştır. Genellikle «hükümdar», bir kavmin önderi, koruyucusu, efendisi gibi anlamlar da ifade eder, ama bu koruyuculuğunu veya önderliğini yaptığı halkla olan ilgi daima açık anlamlı kalır. Bk. Meissner, Kenninger der Skalden (Bonn und Leipzig 1921) S. 354 ff. Gotlar Kuzey'de kahraman millet olarak tanınırdı. Buna karşılık goti (der Gote)nin at tabiri olarak benzerleri vardır.
- 60) Genzmer'in çevirisi böyle. İlk metinde Myrkvit'in okuna = meçhul Myrkvid. Anlamı «ayak basılmamış, içinden geçilmemiştir»dir. Bu durumda Genzmer'in çevirisi isabetlidir.
- 61) Burada Schneider, s. 205 v.d. ında kesin bir biçimde «mytolojik» Nibelungen yorumlamasını bir tarafa bırakarak çok tartışılan bu kelime ile sadece Burgund kral ailesinin kastedildiğini söylemekle meseleyi halletmiştir. Gerek Edda, gerekse Alman destanları Nibelungen adını Burgundlar için Siegfried bölümünde değil de, yalnız «yok olma» bölümünde kullanma hususunda anlaşmış gibidirler ve Edda bu adın, Almancada olduğu gibi, Siegfried'e kaydırılmasına kesinlikle katılmamıştır. Kuzey'in sonradan tanıdığı Frank destanında ise, Siegfried'in Nibelungen adıyla henüz alâkası yoktur.
- 62) Bu, Heusler'in Hoop'un Reallexikon'unda yayınlanan makalesinde de ileri sürülen görüştür.
- 63) Bk. yukarda s .8, not 11.